

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

Julen 1975

St
10/6
307

1975:10

Bygones

Status

nr 10 - 1975

Tidskrift för Riksförbundet
för hjärt- och lungsjuka

David Bagares Gata 3, Box 3196,

103 63 Stockholm

Tel 08/23 15 30 Postgiro 95 00 11 - 7

Ansvarig utgivare: Albert Fredin

Redaktör: Erik Ransemar

Kontrollmärke
lagligen skyddat

Prenumerationspris:

Helår 25:—, medlemsprenumeration 10:—

INNEHÅLL

Karl-Heinz Hernried: Bror Hjorth — livsdyrkaren	3
Gunnar Nilsson: Människobarnet — en annorlunda julberättelse	6
Sven O. Bergkvist: Hjälden	8
Sture Wahlström: Stradivarius gjorde 600 fioler	11
Anderz Harning: Kvinna i världen	14
Rune M. Lindgren: Litterär närbild av Tage Danielsson	20
Victor Steffen: Konflikt	22
Erik Ransemar: När Sadelmakarn räddade julen	24
Inga Forsgren: Taveldamen	27
Sven O. Bergkvist: Birger Vikström — udda bland de udda	30
Julbildkrysset	32
Torsten Söderling: Rositas hus	33

OMSLAG: Sven Björnson

Illustrationer **Sven Björnson** utom på sid 31 där
Gunnar Hörberg illustrerat

ÅRETS MEDARBETARE

SVEN O. BERGKVIST har hunnit ge ut 24 böcker sedan han debuterade år 1950 med den finstämda sanatorie-skildringen Vandrिंग till Ljusbacken. Han tillhör de trogna medarbetare som återkommer till Status Jul varje år.

SVEN BJÖRNSON är tecknare och konstnär. Han har ritat omslagen till Status Jul i många år. Den här gången står han både för utformning och illustrationer. Andra prov på hans luftiga och lätta linjeföring kan ni få i diktsamlingen Var dags vers, där Sven Björnson står för teckningarna och Erik Ransemar för verserna.

INGA FORSGREN från gården Sappetnäs, Sorsele, har skrivit sameskildringarna Lill-Marja, Vallflickan Ylva, barnböckerna Lill-Trollan i Sagolandet och Karin och Sagoslanten samt diktsamlingen Dit vingen bär.

ANDERZ HARNING har blivit en av de resande skönlitterära författarna i den generation som föddes i slutet på 30-talet. Det återspeglas i mycket av vad han skriver, t ex i den bok som han ger ut i år.

KARL-HEINZ HERNRIED är mest känd som fotograf. Han har haft många omslag på Status första sida under årens lopp. Men han är också starkt konstnärligt intresserad som framgår av årets bidrag i Status Jul.

RUNE M. LINDGREN tillhör de frilansskribenter som inte övergett de norra delarna av vårt land. Från Örnsköldsvik sänder han då och då sina artiklar och de kan spännas över många områden.

GUNNAR NILSSON är medarbetare på Grafia, typografernas och bokbindarnas fackliga tidning. Han har bott och vistats i många år i Jugoslavien och därifrån berättar han om en verklighetsupplevd jul.

ERIK RÅNSEMAR är redaktör för Status men också författare som hunnit med att ge ut tio böcker sedan 1959.

VICTOR STEFFEN som hunnit bli en bra bit över 80 är vår utan all konkurrens äldste medarbetare. Vitalt, mänskligt skildrar han situationer från sina många år som sanatorieläkare i Halland.

TORSTEN SÖDERLING, som liksom Victor Steffen bor i Halland, reste och arbetade som sjöman i sina unga år. Från den här tiden och från sin barndoms Skåne hämtar han ofta stoff till sina berättelser.

STURE WAHLSTRÖM tillhör veteranerna bland Stockholms frilansskrivare. Hans välskrivna manus har blivit många artiklar i Status under årens lopp.

"Grupp i mahogny med tre figurer" är en av Hjorths många polykroma träskulpturer. Här möter man det rytmiska i hans konst. "Rytm är helt enkelt det som gör en enhet av flera element."

Konstnären vid den färgstarka porträttstudien av Harry Martinson. — "Alla former, allt vi ser, allt vi hör, allt vi vet överhuvudtaget är av våra intryck av naturen. Den ger oss allt: uppslaget, idén, formerna, färgerna, den ger oss framförallt det levande livet, obegripligt och överväldigande."

BROR HJORTH

- livsdyrkaren

Bror Hjorth är den mest genuine svenske bildhuggaren bland de nutida svenska skulptörerna.

Med sitt släktarv från skogsfolk och bönder fick Bror Hjorth under sin uppväxttid i det isolerade Dalboda en för hela hans liv bestämmande, levande kontakt med folkkonst och folkmusik.

Bror Hjorth föddes i Älvkarleby i Uppland år 1894.

Hans studieår i Paris förde honom till den berömde bildhuggaren Bourdelle. Denne blev hans viktigaste inspirationskälla.

Det var Bourdelle som hjälpte honom att upptäcka "volymen", kub, plan, rytm och rörelsen i skulpturen.

Men Bror Hjorth har inte blivit någon Bourdelleepigon. Han sökte sig över kubismens lärdomar tillbaka till den primitiva svenska folkkonsten. Han stimulerades av dess starka formkänsla och dess glädje över färgens dekorativa värden.

Formen i hans skulpturer och färgen i hans polykroma reliefer svarar mot den primitiva livskraft och naturdrift de vill uttrycka.

Bror Hjorth har varit både målare och skulptör. Som bildhuggare har han arbetat i olika material, mest i trä och granit.

Hans träreliefer har blivit mycket uppmärksammade. Dessa är i regel målade i bjärta naturfärger. De för tankarna till medeltidens bildframställningar och till folkkonsten. De hör utan tvekan till konstnärens bästa verk.

Bilderna i Status Jul belyser konstnärens olika uttryckssätt och anger hans konstnärliga egenart.

Både hans kärleksgrupper och hans skulpturer med religiöst innehåll har blivit mycket debatterade och missförstådda. Hans konst är vital, sunt livsbejakande och har en djup allvarlig syftning.

Bror Hjorth dog år 1968.

Interiör från konstnärens ateljé i Uppsala. Bror Hjorth var en livsdyrkare. ("Det gäller att göra en bild, ett minnesmärke över livet. Det är livet vi älskar, det outgrundliga, skrämmande och fasansfulla men dock underbara, och det är dess hemlighet vi söker.")

Engelbrekt — symbolen för frihetskampen (uppställt i riksdagshusets foajé). "Volymen får man att leva genom rörelsen, som är musikalisk rytm, och det gäller för oss att få den så intensiv som möjligt."

Franciskus, spelande på trädgrenarna, målning. "Den skapande konstnären är den för allt av naturen skapade vakne och känslige — som uppsamlar i sig — till överfullhet, och som för sin själs frälsning måste befria sig från intryck och upplevelser. Och i detta stora kaos ser jag lagbundenheten, meningen."

Laestadiuskrucifix, målad cement. "Skulptur är att låta en massa former, små volymer, spela samman till en enhet, till en enda stor volym."

**TEXT OCH FOTO:
KARL-HEINZ HERNRIED**

Två stora fresker i polykrom trärelief i ABF-huset i Stockholm. Walt Whitman-dikten "Grunden till all metafysik" har varit inspirationskälla. Det heter i dikten bl a: "Men bakom Sokrates ser jag klart, och bakom Kristus den härlige ser jag människans kärlek till sin kamrat, bandet mellan vän och vän, mellan äkta makar . . . mellan land och land."

människobarnet

— en något annorlunda julberättelse

av GUNNAR NILSSON

Jag hade sovit gott och länge efter en äkta serbisk sabava, där ingenting av denna världens timliga goda hade saknats. Man hade dansat kolo långt om länge, ätit och druckit och dansat kolo igen och på ett lotteri hade jag vunnit en gråhare, skjuten uppe i bergen mot Bosnien, dit det endast var några tiotal mil från Kraljevo. Haren skänkte jag till en assistent i folkmilisen, som alltid visat mig välvilja och till och med låtit mig förstå att jag kunde ha möjligheter till hedersmedborgarskap i staden, om jag skötte mina kort rätt.

Året var 1955 och efter långa regniga nätter kände jag på något sätt att det gick mot vår. Kattorna hade ännu inte börjat sin dans och det ortodoxa helgfirandet stod för dörren några veckor senare och en bit in på nyåret. Att fira julen två gånger är en upplevelse. Något av livsrytmen bryts, och man känner sig desorienterad. Två gånger jul och två gånger nyår — allt i ett.

Jag hade legat länge i en halvslummer, då och då väckt av ett envist raspande på dörren. Jag somnade om och vaknade igen av samma krafs, som om någon sökte dyrka sig in eller skjuta in något i springan mellan tröskeln och dörren. Det måste ha upphört, för jag tror att jag sov en god stund innan en knackning väckte mig brutalt och jag kröp i fårskinnspläsen

och gick ut i köket. Någon knackade igen och jag var ensam hemma. Vårdinnan var borta, jag vet inte var.

Klockan var halv tio, och någon ville in. Det hörde till ovanligheten att någon störde mig eller vårdinnan och hennes dotter så tidigt. Jag öppnade.

Där ute i den sparsamma vintersolen stod ett barn i ett par några nummer för stora skor utan strumpor, i ett par trasiga byxor och en lång illa passande rock med en keps djupt nerdragen i pannan. Pojken kunde vara 12—13 år och jag kunde se hur hungern lyste i det bleka ansiktet.

— Hleb, hleb, sa han med en kraxande röst.

Hleb betyder bröd på serbokroatiska.

— Nema, sade jag och visade in i det tomma köket. Vänta.

Jag gick in i köket för att se om vårdinnan lämnat något från frukosten. Allt var inlåst. När jag kom ut igen var pojken borta, försvunnen.

Upplevelsen hade gjort mig klarvaken. Jag gjorde min toalett, rakade bort nattens turer och gick ner på hotellrestaurangen, där jag visste att åtminstone några skulle sitta och analysera gårdagens händelser. Visst, de satt där som vanligt, till och med min gynnare från folkmilisen. Kaffet kom in och flaskan med mineralvatten.

Jag berättade min upplevelse för assistenten i folkmilisen, som efter några djupa bloss på cigaretten lade pannan i fyra djupa veck och såg allvarlig ut.

— Du från Sverige tror det inte, men det är faktiskt sant. Du säger att du tror pojken kunde vara 12—13 år och det stämmer bra. Han föddes under kriget och förlorade kanske föräldrarna, togs om hand av någon, som kanske i sin tur dog och överlevde, trots allt. Barn som växer upp på det där sättet blir förvildade. Vi har väl några hundra av dem i skogarna, var det vet ingen.

— När tyskarna kom till en by som skulle brännas är det förunderligt att någon eller några alltid klarade sig.

Till och med från massavrättningarna klarade sig ibland en och annan. Vem vet egentligen någonting om livet som inte sett byarna brinna och de dödas röster viska om nätterna, när vinden spelar över massgravarna.

När jag kom hem satt vårdinnan i köket och bakade kolac till den serbiska julafton. Jag berättade vad som hänt för henne och hon satt tyst ganska länge.

— Det måste vara någon härifrån, från den här huslängan sade hon eftertänksamt. Vänta nu. Jo, vintern innan tyskarna kom väntade man barn i huset längst bort, men de människorna försvann andra krigsåret. Barnet? Ja det

har jag inte tänkt på, farmor bodde kvar, men hon dog ju året innan kriget tog slut. Då måste pojken ha varit fem år. Föräldrarna stupade i Bosnien, barnet hade ingen kunnat ta med sig i kriget. Så...

— Så vad då, frågade jag otåligt.

— Det hände så mycket underligt med människorna under kriget. De kom och försvann, flyttade och nya flyttade in. Ingen tog upp någon hyra, om man hyrde, och i eget hus huserade man efter eget behag, om man nu inte fick tyskar på halsen.

— Han kommer aldrig tillbaka, sade jag sorgset.

— Var inte för säker, sade den gamla kvinnan och så fortsatte hon baket.

På kvällen satt vi alla i familjen och firade den ortodoxa julen. Vi väntade tåligt vid ljusen till midnattstimman kom. Då tog värdinnan fram ett fat med fyra paket, som doftade av hembak och ställde på förstubrun.

— Till vem är det där, frågade jag, när de andra lagt sig.

— Till Jesusbarnet, sade värdinnan och nickade ut i mörkret.

När morgonen kom gick jag ut först innan någon vaknat, och där de fyra paketen legat, låg en rund sten och ingenting annat. I snön ledde spår bort från gården.

HJÄLTEN

Novell av
SVEN O. BERGKVIST

Björnson

Han kände sej lite skamsen inför sej själv, Adrian Grann, när han i ett reste sej från köksbordet och ortstidningen och gick bort till fönstret för att se efter om det lyste i gamla Bygdegårdens övervåning. Naturligtvis var det för att få veta om den nya hemsystern kommit hem efter dagens turer till hjälpbehövande runt om i byn och till omkringliggande trakter. Det kunde han inte förneka och han var generad över sitt beteende. Vad var det egentligen för känslor som fått grepp om honom? Gamle karln!

Det var fortfarande mörkt. Märkligt vad sen hon blev i kväll då. Det kunde väl inte ha hänt henne något?

Nä, nu fick det vara nog! Hade han alldeles tappat huvudet bara därför att hon log så vackert mot honom den där dagen? Och därför att hon sa du till honom utan vidare spisning och hoppades att de skulle bli goda grannar...

Han fick lov att skärpa sej och tänka på annat! Det var vinter på allvar nu, konstaterade han, men det var ju snart jul så det var inte att undra över. Lätta vita flingor i luften, liksom tveksamt fallande. Kalldimmor cirklade kring den lilla byn och förde framvirvlande mörkerdok med sej nerifrån sjön. Blåsten mumlade avvaktande i nakna, skälvan-de träd.

Det var en trist årstid. Ändå tyckte han att den var ljusare detta år än förr om åren... Det hörde ihop med hemsystern, förstås. Så var han där igen! Men nu fick det vara nog och han återvände till bordet och tidningen.

Klart att han tänkt en del på sistone, under de långa, ensliga kvällarna, ja, faktiskt från den dag i höstas när hon flyttade hit. Arena gick och det skulle nog inte vara så dumt ändå... Det var lite ensamt och enahanda som det var.

Och hon verkade ju fin och rejäl.

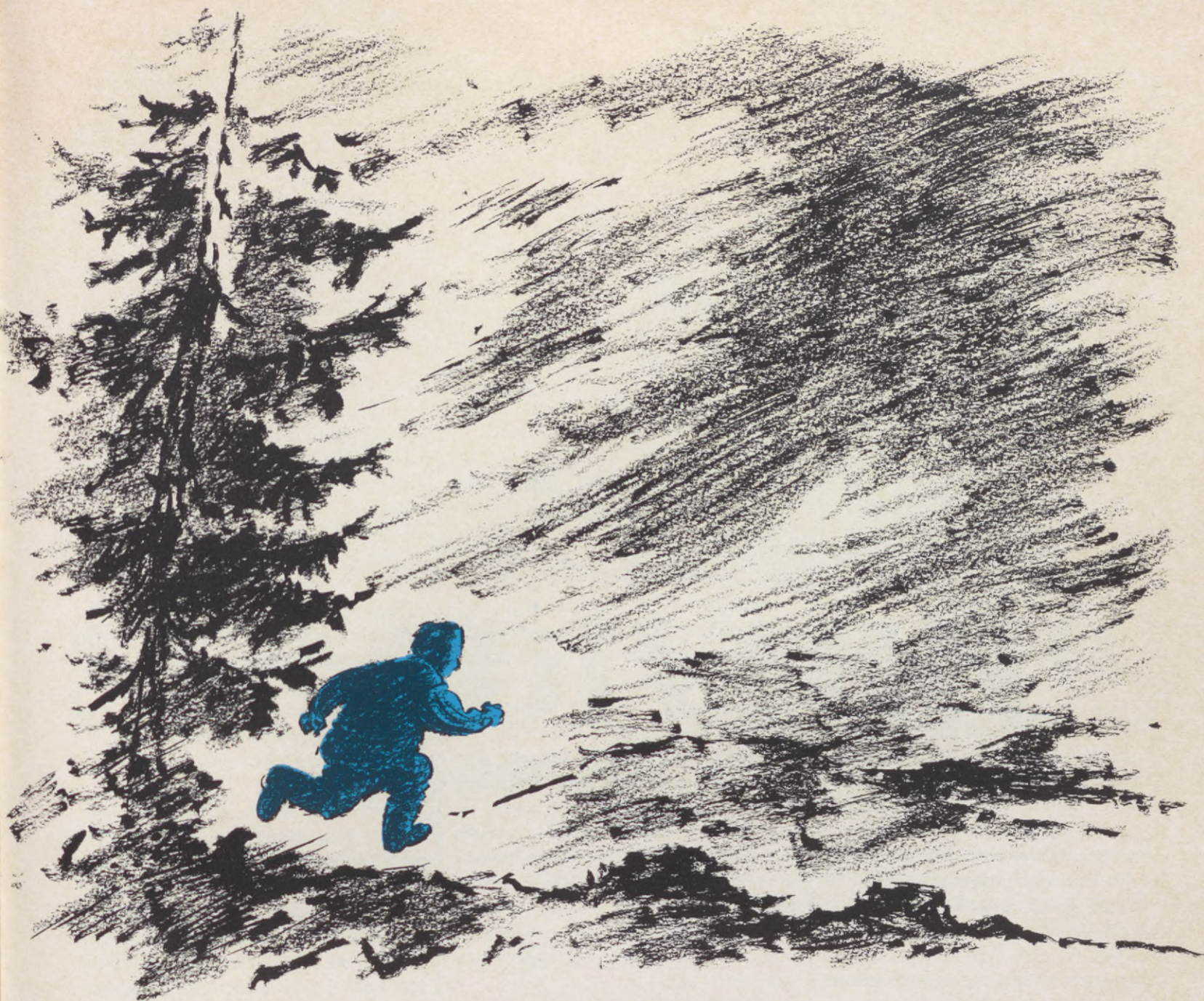
Han fick sina gliringar av kamraterna på skogsskiftena också och av bybor han händelsevis mötte.

Han valde att låtsas som om det regnade eller som om han inte förstod vad det var fråga om.

— Klart att du ska ta chansen, sa man. Det är ju tunnsått med ungarlar häruppe nu för tiden. Och du går ju framåt. Du klarade ju omskolningen till processorförare och kunde kasta både motorsåg och yxa. En av dom nya teknikerna i skogen! Inte illa. Och du är ju inte precis lastgammal, Adrian. Bara en bit över femti. Mannens bästa ålder. Och sen har du ju namne för dej också...

— Jag förstår inte va ni menar, sa Adrian Grann.

Fast det gjorde han naturligtvis. Och nog hade han väl det hyggligt förspänt numera...

Men det där med anspelningen på namnet irriterade honom. Det var inte lätt att heta Grann med hans utseende. Nåja, något större fel på honom var det väl inte. Men nog visste han att han var liten, tjock och knubbig. Hakan såg man inte så mycket av. Näsan så mycket mer. Håret var nästan borta.

— Du måste göra slag i saken innan det blir för sent, sa man.

— Vilken sak? sa Adrian Grann, men det var klart att han förstod vad de menade.

— Du lär förresten ska va på god väg, sa man. Så det är ingen idé du nekar...

Allting skulle de då upptäcka också! Det var bara det att han stötte ihop med henne ute på vägen en morron när de båda skulle till sina jobb. Han kom utfarande på sin cykel, hon på sin, men plötsligt hände det något med hennes.

Det small till och blev tvärstopp. Kedjan hade hoppat av. Han grejade det på ett litet klick och visade hur hon skulle göra om det inträffade igen.

Han vågade inte se på henne först — men när han äntligen tog mod till sej och tittade upp stod hon där framför honom och var som ett helt litet solsken. Hon visste inte hur hon skulle tacka. Han svarade att det inte var mycket att tacka för. Det tyckte hon i alla fall. Så envisades de en stund, fram och tillbaka, och han förnam att rädslan försvann och att han kunde se på henne hur öppet som helst. Hon var väl lite äldre än han hade trott och det tyckte han bara var bra. Hennes mun satt lite snett och hon hade fräknar i ansiktet, men det bara klädde henne. Kraftig och rund i kroppen. Alldeles som det skulle vara.

Det blev inte mycket sagt. Bara lite om vädret och att det snart skulle bli

riktig vinter. Det slutade med att hon tackade än en gång. Hon log vackert och trodde att de skulle bli goda grannar.

Så måste var och en till sitt. Men Adrian Grann var förändrad och en annan människa när han åkte till skogs den dagen. Och sedan hade han inte riktigt känt igen sej själv. Och andra undrade vad som var med honom...

Adrian Grann bläddrade vidare i ortstidningen och det var nu han fick syn på den där artikeln...

En kvinna hade gått ned sej på isen i Nordåkratrakten. En djärv och modig man hade räddat henne.

Samma varje år vid den här tiden, tänkte Adrian Grann. Man ger sej ut på isarna för tidigt.

Nu hade det ju dessbättre gått bra. Genom en hjältedmodig insats av en orädd

man, som tidningen uttryckte det.

Adrian Grann bläddrade vidare. Krig och elände ute i världen som vanligt. Skulle då aldrig folk lära sej att komma sams? Fyrlingar i Floda. Slagsmål efter dans i Uppänge. Bil av vägen i kurva i Skån. Flera ungdomar skadade. Äldre kvinna i Framsta hade halkat och brutit lårbenshalsen. Kritik mot sandningen. Inbrott i Lundgrens kiosk igen. Hundrattals cigaretter blev bytet.

Adrian Grann sköt ifrån sej tidningen och reste sej från bordet — och snart stod han åter vid fönstret. Det var fortfarande mörkt i Bygdegården. Ja, i dag blev hon då verkligen sen. Hon skulle ju egentligen ha varit hemma för timmar sedan.

Va spelar det mej för roll, tänkte han och hörde väggklockan ticka fram sina ensliga sekunder och minuter som liksom sprätte i väg in i evigheten. Jag kommer mej ju inte för med nånting i alla fall . . .

Men var fanns hon? Det kunde väl inte ha hänt henne något allvarligt?

Plötsligt kom han att tänka på vad han hade läst i tidningen och han blev iskall av skräck:

Hon hade väl inte tagit genvägen över sjön?

Han vågade knappt tänka tanken ut. Han visste att det inte var mycket med isen ännu. Och kom hon i närheten av något strömdrag så . . .

Nu var sekunderna dyrbara. Snabbt fick han på sej skinntöja och stövlar och var ute i ett huj. Isdubbarna? Jodå.

Adrian Grann satte fart så att snön yrde omkring honom. Så länge han kunde hålla sej på landsvägen var det inget större problem. Det var svårare när han kom in på stigen mot sjön. Då och då miste han den och tappade orienteringen. Snöandet och mörkret tätnade allt mer. Han såg inte många meter framför sej. Plötsligt stupade han och föll rak lång över några stubbar. Han reste sej och fortsatte. Han stannade och lyssnade, men blåsten härjade och hade sej i träden så det var omöjligt att höra på något längre avstånd. Han förstod att han inte skulle kunna uppfatta hennes röst om hon ropade. Det skulle bli lätt-

re såtillvida när han kom ner till sjön.

Bara han nu hann fram i tid! Bara hon nu orkade hålla ut tills han kom!

Plötsligt var han alldeles vilse. Men oron piskade honom vidare, genom snår, över hagar, längs bäckar. Han liksom såg framför sej hur hon kämpade i vaken, hur han ålade fram emot henne med isdubbarna i högsta hugg och hur han slutligen lyckades dra upp henne ur det kalla vattnet.

Min räddare! skulle hon säga när den värsta skrällen hade släppt. Min hjälte!

Äntligen var han nere vid sjön. Han snubblade sej fram längs stranden och sökte efter spår, men han fann inga och han hörde inget djup. Det måste ha hänt vid åmynningen, någonstans mellan bryggan och Lillnäset, antog han — det var ju där man i så fall kunde gena och slippa den backiga och besvärliga vägen över Åsen. Nu var det lättare för honom att orientera sej. Snart återfann han stigen som ledde ner till den lilla båthamnen och det dröjde inte länge innan han var där. Utan betänkligheter gick han ut på isen. Plötsligt knakade den under honom och han valde att lägga sej ner på magen och kravla sej fram.

Hela tiden ropade han och ropade.

Inget svar.

Det var alltså försent?

Förtvivlan grep honom och han fortsatte ännu ett stycke. Rätt som det var gapade vaken svart och hemlighetsfull bara några meter framför honom.

— Svara! ropade han. Det är jag. Det är Adrian Grann som är här för att rädda dej!

Efter en timme eller så insåg han att han måste ge upp. Efteråt visste han inte riktigt hur han lyckats ta sej tillbaka upp på vägen. Trött, frusen och missmodig lunkade han hem mot sin stuga. Allt var förbi . . .

Plötsligt hörde han någonting och ryckte till. Det var uppenbart att någon kom efter honom i mörkret.

— Är det du som är ute så här dags? sa hon.

För det var hon! Det såg han tydligt när hon torkat ur ansiktet och skakat snön av kappan.

Adrian Grann tappade alldeles fattningen och visste väl inte riktigt vad han sa.

— Det var nära ögat, sa han.

— Nära ögat? sa hon.

— Ja . . . där på isen. Den måste du passa dej för i fortsättningen!

— På isen? sa hon och såg på honom med rädsla i blicken. Passa mej i fortsättningen? Jag förstår inte . . . Va menar du?

— Ingenting, sa han och blev sej själv igen. Det var inte ett dugg.

Men hon verkade fortfarande tveksam och undrande när de slog följe på den gemensamma hemvägen.

— Förskräckligt väder vi har fått, sa hon och verkade lite lättad när de var framme vid bygdegårdsgrinden.

— Jo, medgav han. Och det blir sena dagar?

— Övertid, sa hon. Ett sjukdomsfall. Det får man ibland finna sej i när det gäller ett sånt här jobb.

— Jo, sa han och förstod och nu var hon alldeles lugn och säker igen, märkte han, och han skämdes över hela det här påhittet och värst tyckte han det var att han hade skrämt henne med sitt underliga tal.

Hon gick mot sin grind och han mot sin och allt var som vanligt och han kände sej inte precis som någon hjälte.

— Apropos det, sa hon just som hon var på väg att försvinna. Jag har inte glömt det där med cykelkedjan . . .

— Det var inget, sa han och stampade av sej snön från stövlarna och skakade av skinntöjan.

— Du kan väl titta in på kaffe nån dag för besväre, sa hon.

Han tackade så mycket. Och då slutade det inte så tokigt i alla fall då, tänkte han när han klev upp för bron och gick in genom sin dörr. Det hade blivit lite kyligt medan han varit borta. Därför la han ett par trän i vedspisen och slog ett par åkarbrakor. När han sedan gick till fönstret lyste det som det skulle i Bygdegården. Det kändes lugnt och tryggt och ingen behövde ju få reda på det här med isvaken och vad som skett där . . .

STRADIVARIUS

gjorde 600 fioler

Det var under 1600-talet som fioltillverkningen nådde sin högsta blomstringsperiod. I den lilla italienska staden Cremona byggde mästartdynastierna Amati, Gasparato de Salo, Guarneri, Vimercati, Stainer, Stradivarius m fl instrument, vilkas tonkvalitet sedan aldrig har överträffats.

Den förste bland de stora mästarna som nådde världsrykte var Nicolaus Amati, som levde 1596—1684. Därigenom att kungligheter och andra överhetspersoner från Europas alla hörn beställde sina instrument av Amati blev dessa snart oerhört eftersökta och han fick mer att göra än han någonsin hann med. Hans söner, Antonio och Enrico Amati, fortsatte sedermera faderns verk och framställde fioler som än i dag betingar svindlande priser och betraktas med andaktsfull vördnad av varje kännare på området.

De stora framgångarna ledde efter hand till fabrikation i så stor skala, att familjen Amati tvingades överlåta en del av arbetet till fiolbyggare på andra orter. I den bayerska staden Pussen arbetade tex sex fiolmakare för mästartarna i Cremona.

Denna stortillverkning ledde självfallet till att kvaliteten undan för undan försämrades. Det gjorde däremot aldrig An-

Fiolens olika delar: 1) Snäcka med skruvlåda, 2) Hals, 3) Sarg, 4) Basbjälke (under locket), 5) F-hål, 6) Botten, 7) Stränghållare, 8) Ljudpinne (under locket), 9) Stallet, 10) Greppbräde, 11) Lock.

drea Guarneris instrument. De anses till och med vara ett strå vassare än Amati-violinerna och betingar även väsentligt högre priser än dessa. Ja, det händer rentav att de ställer sig dyrare än en del instrument gjorda av Amati-lärlingen och stormästaren Antonius Stradivarius, vars namn praktiskt taget varje människa i den civiliserade världen känner till.

Stradivarius tillverkade omkring 600 fioler, och deras sammanlagda värde skulle, om de alla funnits kvar, i dag röra sig om drygt 100 miljoner kronor.

Guarneri, Amati och Stradivarius — det är namn som varje cremonesare nu och i framtiden kan känna sig stolt över. För att inte tala om de musiker på skilda håll i världen som är lyckliga nog att äga ett cremonesiskt instrument.

Men hur bar sig nu dessa tidiga fiolbyggare egentligen åt för att åstadkomma så märkliga skapelser? Hittills har ingen lyckats lista ut hemligheten med vad man brukar kalla "den äkta silverklangen". Man vet inte om de gamla cremonesarnas förnämliga ton beror på lådans proportioner, valet av träslag, träets behandling, snittet på de särskilda delarna, sammanfogningen eller lackerings- och fernissningsproceduren. Av den gemensamma

Tidiga violiner av olika konstruktion och storlek, samtliga troligen tillkomna före den cremonesiska storhetstiden. Teckningen är hämtad ur en bok från 1619 av italienaren Michael Praetorius.

effekten är det svårt, för att inte säga omöjligt, att ens tillnärmelsevis sluta sig till vilken grad av inflytande de olika komponenterna utöver.

Att utveckla violinens teori efter fysiska grunder är förvisso ingen lätt sak. Fast vem vet ändå! Kanske stiger det en dag fram en musikaliskt begåvad vetenskapsman, som förutom att han är en saklig och tålmodig teoretiker och forskare även besitter något av trollkarlens förmåga i sin hjärna och sina händer.

Fioler har även framställts av silver, mässing, glas och ett otal andra mer eller mindre exklusiva och/eller sällsamma material. Men även om brukbara instrument på detta sätt åstadkommits, så har det dock aldrig funnits anledning att betrakta dem som annat än tonverktyg av huvudsakligast kuriös karaktär.

Även en förfalskad Guarneri eller Stradivarius kan naturligtvis råka vara ett kvalitetsinstrument, som är värt både den musikaliske expertens och den vakne försäkringsmannens uppmärksamhet. Detta naturligtvis sagt under fullt iakttagande av det självklara faktum, att det är orätt att göra sig skyldig till förfalskningar.

Det finns av de ursprungliga ca 600 äkta Stradivarius-fiolerna mellan 400 och 500 kvar, och av andra äkta cremonesare finns det kanske 3 000 eller 4 000.

Ute i handeln cirkulerar emellertid minst 3 500 fioler, som "på heder och samvete" intygas vara äkta Stradivarius! Hur många falska Amati, Guarneri, de Salo, Steiner osv det finns, har ännu ingen vågat gissa. Summan av dem torde vara förfärande stor.

Men, som sagt, även en del av förfalskningarna kan vara bra instrument. Ja, det är helt enkelt ingen tvekan om att åtskilliga bland dem är av ytterligt hög klass. Det har för övrigt framstående yrkesmusiker jorden runt ofta intygat. Förresten behöver en fiol inte till alla delar vara falsk. För att lura experterna, "fioldetektiverna", händer det till exempel någon gång att man plockar sönder en skadad äkta cremonesare och av denna (genom att nytillverka och "antikbehandla" vissa detaljer) bygger upp till sju—åtta nya fioler.

Metoderna att göra ungt trä "gammalt" är många (det vet bla åtskilliga museiexperter och möbelhandlare). Vad locket beträffar så är detta i regel mycket svårt att åldersbestämma.

Flertalet av de gamla italienska mästarnas instrument köptes under 1700- och 1800-talen upp i England, och man räknar med att där fortfarande finns minst hälften av världens gamla mästarfioler, beroende på att de traditionsrika engelska

Tyska musikanter från tidigt 1500-tal med fiol och bas.

violinfirmorna ogärna säljer dem till utlandet. Undantag görs dock för de stora internationella violinisterna.

Kommer en skandinav eller en tysk in hos den världsberömda firman Hill i London och frågar om där finns någon dyrgrip — t ex en Stradivarius — till salu, blir svaret ofelbart: "Not at the moment".

Men skulle kunden råka vara en Nathan Milsteins eller en Jacha Haifetz' jämlike, så plockar man utan krusiduller fram vad man har.

Världens finaste fiol anses vara en Stradivarius kallad "Messias", och även den finns i England, närmare bestämt i Oxfordmuseet. Den är under inga omständigheter till salu.

På tal om just firman Hill, så hände det sig för några år sedan att en dansk ingenjör i källaren till sin villa hittade en fiolbotten som var signerad "Amati 1652". Han började leta efter övriga delar av instrumentet och fann dem verkligen. Sargen och locket hade under någon tid använts som — fågelholk ute i trädgården. Några av de yngre familjemedlemmarna hade gjort sig skyldiga till vandalismen. Fiolen restaurerades och köptes av Hills för 12 000 kronor.

Hur instrumentet hamnat i källaren kunde aldrig utredas. Tidigare ägare till villan förklarade sig ingenting känna till om saken.

Som redan nämnts har ingen lyckats komma de gamles hemligheter på spåren. Den österrikisk-amerikanske fysikern Karl Horowitz företog under en följd av år omsorgsfulla röntgenanalyser av träet

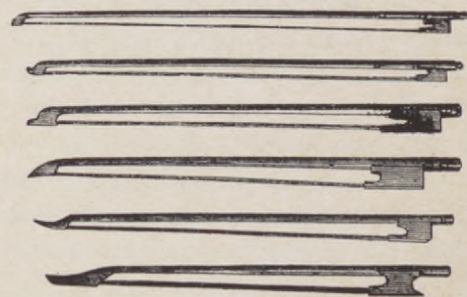
i ett tjugotal mästarfioler. Han kom till vissa intressanta resultat beträffande fiberriktning och dylikt, men några säkra slutsatser angående tonens beroende av den rent byggnadstekniska strukturen nådde han inte fram till.

Franska, tyska, italienska och amerikanska specialister sysslar sedan länge med liknande problem, men hur raffinerad deras undersöknings- och experimentteknik än varit och är, har de likväl ännu inte kunnat träda fram och säga:

"Just detta är det som åstadkommer den berömda cremonesiska silvertonen."

Till sist även några ord om stråkarna. Beträffande dem är det fransmännen som hävdat sig skyhögt över alla andra. Under slutet av 1700- och början av 1800-talet levde i Paris en herre som hette Tourte, och honom har man under senare tid döpt till "Stråkarnas Stradivarius". En äkta Tourte-stråke betalas i dag med upp till 15 000—20 000 kronor.

Även de stråkar som tillverkas i Frankrike i dag är ypperliga. Ja, de torde utan överdrift kunna sägas vara världens bästa.

En samling stråkar av fransmannen Tourte, även kallad "Stråkarnas Stradivarius".

ANDERZ HARNING

Kvinna i världen

Att det skulle gå på det här viset. Och likafullt. Hon gick ut i den brännande solen och satte sig vid brunnen. De ömsom blå och ömsom gulsvedda bergen tornade upp sig runt om byn men genom en våldsamt sönderbruten kanjon skymtade det stora havet under en isvit stillsam vårhimmel. Det var dit ner hon ville.

De små tegarna gnistrade i grönt efter de stora vårregnen och en mängd kvinnor höll på att skörda äpplen. Det var fullkomligt vindstilla och fårhjorden en bit upp på den närmaste branta sluttningen låg i vila som ett stort smutsigt moln: herden stod med ena benet framskjutet på ett klippsprång med geväret fridfullt slängande på ryggen. Ännu högre upp betade getter på långt avstånd från varandra av den magrare bergsvegetationen.

Byn ruvade tyst i middagshettan: de små grå skjulen och de brunaktiga jordkojorna trängde sej på henne i varnande stumhet. På den slingrande bygatan dåsade män mot husväggarna och utanför den lilla testugan satt andra män och spelade bräde. Från någonstans skälvde den klagande musiken. Egentligen var det inte

tillåtet för henne att sitta överksam mitt på dagen. Eller att överhuvudtaget sitta öppen för männens blickar. Liksom det inte var tillåtet för henne att ens se in genom fönstren till testugan. Liksom det var förbjudet för henne att dåsa mot någon vägg.

Hon visste att praktiskt taget allt var förbjudet. En dag när tiden ansågs vara mogen skulle hon giftas bort med någon som hon inte älskade: eftersom hon var vacker kunde hon få någon med särskilt många får eller särskilt fina äppelträd. Det var det liv man utstakade för henne. Hon var inte säker på att åsnorna hade det sämre: de fick åtminstone en smula ömhet. Hon skulle bli avelsdjur och arbetsträl.

Allt det visste hon. Egentligen hade hon inte rätt att känna till eller veta eller förstå någonting. Det var en frihet hon skaffat sej i smyg.

Överallt i affärer och kaféer och fabriker hängde porträttet av landets store nydanare Kemal Ataturk. Överallt fanns hans byst och hans staty. Hon hade begått det oförlåtliga brottet att verkligen ta reda

på allt om hans gärningar och hon visste att Ataturk den gången och under sina år slogs frenetiskt för kvinnornas frigörelse. Han lyckades med allt utom det. Nationen föredrog att glömma just den delen av hans program.

Hon skakade bittert på huvudet och mindes faderns oerhörda vrede när det uppenbarades att hon haft fräckheten att lära sej läsa. Hon hade fått betala ett högt pris för sin olydnad. Alla visste ju att det var okvinnligt att kunna läsa. Det var en manlig angelägenhet. För övrigt kunde man ju fråga sej varför en kvinna skulle tillägna sej föregivna kunskaper som bara skulle trassla till hennes av makterna sedan årtusenden regisserade och fastställda tillvaro.

Och nu var han död. Hon rös och såg vädjande mot den lilla minareten när hon upptäckte att detta nya faktum fyllde henne med lättnad och med en egendomlig känsla av hopp och framtidstro.

Det stora problemet var modern. Hon var för gammal för att kunna bli omgift. Det som återstod henne var att arbeta som dagavlönare hos någon av släktens andra överhuvuden.

Knappt var fadern död förrän ett första släkthemöte började diskutera den unga flickans framtid. "Alya måste gifta sej snarast", sa gamle farfar Mehmet och kliade sej eftertänksamt i sin stora näsa. "För övrigt är hon ju sexton år och riktigt duktig på att arbeta och hennes kära mor måste vi tänka på."

Men Alya ville inte. Det fanns ingen i byn som hon kunde tänka sej att leva tillsammans med. Dessutom skulle något sådant innebära slutet på hennes drömmar.

— Vi får tänka oss för, sa farfar Mehmet.

— Ja men det finns ju några som är tänkbara, sa morbror Ergen. Morbror Ergen var känd som en redobogen person. Bland annat ledde han byns alla jakter och ägde dessutom en exemplarisk och berömd grönsaksträdgård. Vi har ju till exempel gamle Ali. Han är bra ensam nu när gumman hans gått bort. En prima karl som behöver en kvinna i huset. Trettifem getter har han och alla vet hur han sköter sina äppelträd.

Alya lyssnade bävande i skjulets andra rum. Det förväntades inte att hon skulle

komma med några invändningar. Ali var en hopskrumpen dreglande sjuttiårig klump till människa. Hon avskydde honom och kunde känna hans darrande händer över sin kropp.

— Vi kanske skulle fråga flickan ändå, sa modern.

— Vad är det du tänker på, sa morbror Ergen efter en lång stunds chockerad tystnad under vilken man bara uppfattade släktens upprörda andetag. Som om det inte skulle vara nog med alla hennes griller? Du vet hur din egen käre man salig i åminnelse tvingades ta henne i upptuktelse? Inte en gång utan många många. Ta det där med läsningen. Kantänka. Min älskade syster: sådana påhitt bådär inte gott. Och Ali kommer ju inte att leva så länge. Men länge nog för att lära henne veta hut. Det finns visserligen yngre män i byn men dom har inte trettifem getter och dessutom har jag på känn att en del av dem förgiftats under sina stadsbesök.

Ja du har väl rätt, suckade modern. Sant är att vi inte haft det lätt med henne.

Alya gick ut i den brännande solen och satte sig vid pumpen. Hon föredrog att dö framför att gifta sej med gamle Ali. I den väldiga kanjonsprickan skymtade det stora havet: långt borta stod en liten ångare som fastvuxen i den disiga dynningen; röken gled långsamt snett bakåt och försvann i solen. Det var dit hon ville: långt bort, någonstans bortom bortom.

Hon hade fyra gånger fått följa med fadern ner till den otroliga staden mellan bergen och havet: de tusen gatorna, den fruktansvärda trafiken, alla dessa människor som föreföll vara av en annan art, en annan ras. De var annorlunda klädda, de rörde sig annorlunda, det hände att även kvinnor log. Och ändock: de talade samma språk som hon. Vad som mest upprörde henne var alla unga flickor i blå skoluniformer: fadern hävdade bestämt att det var dåliga flickor från överklassen som måste genomgå specialuppfostran för att bli mänskliga igen. Men hon trodde det inte.

En gång såg de Saada vika runt ett gathörn med sänkt blick. Men hon var vackert klädd och rörde sej mjukt och föreföll inte olycklig. Saada hade förlorat båda föräldrarna och vandrat ner från bergen och blivit något som man inte borde bli, något som Alya den gången

hade föga begrepp om.

Där ser du hur det går, sa fadern bistert. Saada gav sej iväg och nu ser du.

— Jag förstår inte, sa Alya förvirrat.

— Hon är dansflicka nu, sa fadern med låg bister röst. Och vem vet: kanske hon är något annat också.

— Vad för något? Alya visste det plötsligt instinktivt och rodnade.

— Men så ville hon också lära sej läsa, sa fadern. Där ser du. Man ska aldrig smaka farlig frukt.

— Men vår store Kemal Ataturk... började Alya.

— Han hade rätt i allt, väste fadern. Men kvinnorna förstod han sej inte på. På den punkten hade han fel.

Alya stirrade förskräckt på honom. Ingen hade någonsin ifrågasatt store Kemal. Hon trodde inte att något sådant överhuvudtaget kunde inträffa. Och här stod hennes egen far helt lugnt och hädade. Kemal Ataturk förstod sej alltså inte på kvinnorna därför att han hade för sej att de var intresserade av utbildning.

— Du vet vad jag har sagt, sa fadern. Kvinnor blir bara sjuka i huvudet om dom börjar läsa och sånt där. Och vad ska ni förresten med det? Vi skapar er, vi föder er, vi underhåller er, vi ger er ett liv. Och du är otacksam. Det är verkligen fruktansvärt för en gammal far att uppleva. Vad har jag gjort för ont för att behöva uppleva nåt sådant? Se på alla andra flickor i din ålder i byn. Rara och trevliga och ödmjuka och utan griller. Mönster för alla äkta män.

— Dom är dumma, sa Alya trotsigt.

— Idiot, fräste fadern och slog till henne med öppna handen över ansiktet. Det är du som är dum. Det är dej det aldrig blir nånting av. Det är du som aldrig får en äkta man. För vem tror du vill ha en kvinna med en massa sjukliga griller?

Det var sällan han slog henne. Hon förde upp handflatan mot näsan och upptäckte att hon blödde. Hon glödde av vrede men kunde ingenting säga. Dom befann sej nere på marknadsgatan och en hel del folk hade samlats runt dem. Fadern beskrev med yviga gester det inträffade och alla höll med honom: hon skulle veta sin plats. Det vill säga, det var ändå en som protesterade. En gänglig ung man steg plötsligt in i kretsen och frågade

fadern vad han hade för rätt att hindra henne från att lära sej läsa.

— Det är varje människas rätt, sade han. — Det sa Kemal Ataturk. Du vill väl inte påstå att han hade fel? Är det någon här som vill påstå att Kemal hade fel?

— Pojken är sjuk, jämrade sej fadern. Ta bort honom innan jag slår ihjäl honom. Precis som om jag inte skulle veta vad Kemal Ataturk sa och inte sa? Du var inte född då, gosse, men det var jag. Ta bort honom.

— Det sa han visst, skrek pojken men i samma ögonblick pressades han ut ur kretsen av alla de andra. Fadern tog henne hårt vid armen och släpade iväg henne in på en annan gata. Men hon skulle aldrig glömma pojkens ansikte eller hans ord. Hon visste att fadern ljög och att han var beredd att göra det inför en massa andra människor som på samma punkt och av samma skäl också var beredda att ljuga. Hon föraktade dem. Hon skulle aldrig mera med den minsta åtbörd inge fadern föreställningen att hon tyckte om honom.

Staden var inte solig längre. Överallt tycktes ondskan lura. Men nere vid strandpromenaden lugnade hon sej: ute på redde låg alla de ofantliga skeppen destinerade till fjärran orter. En dag skulle hon kanske komma till sitt bortom bortom.

Uppträdet diskuterades länge i byn och alla vuxna — även kvinnorna — hyste allvarliga farhågor för Alyas del. Det bådade inte gott med olydnad och stingslighet i så unga år. Vid brunnen ältade de äldre kvinnorna problemet i all oändlighet medan dom yngre männen lovade omkring med brunstrusiga ögon: dom ville tämja henne, rida in henne som dom sa sins emellan; en flicka som ville läsa, det var nånting perverst över det, nånting helt annat än vad som vanligen stod till buds nere i stadens speciella hus. (Men ingen kunde naturligtvis tänka sej ett äktenskap med något så lösaktigt. Att Alya eventuellt inte ens skulle reflektera föll dem aldrig in.)

— Hon behöver lära sej att arbeta hårdare, sa fadern bistert.

— Just det, sa morbror Ergen.

— Ja det är kanske där felet ligger, sa modern undfallande.

— Du har varit lite slapp ibland, sa morbror Ergen.

— Det var en mild beskrivning, sa fadern vänd till modern. Hur många gånger har jag inte sagt att hon skulle få lära sej att veta sitt ansvar mot släkten och mot byn och framförallt gentemot sin framtid? Det gäller att göra ett gott intryck om man ska kunna göra ett gott val när den dagen kommer, eller hur? Men du var alltid så mild. Du lät henne slippa undan. Hon kunde krypa iväg och lära sej det där förbannade läsandet. Se på mej. Finns det någon som betvivlar att jag är en rejäl karl? Gör jag inte mitt arbete kanske? Och har du något att klaga på i den vägen? Men jag klarar mej utan att kunna läsa.

Alya tänkte vagt att kanske bottnade byns motstånd och ovilja i förhållandet att också ytterst få vuxna kunde läsa. Någon regelbunden skolgång existerade inte och ingen hade någonsin sänts ner till staden för att skaffa lärdomar som man inte hade användning för.

Hon hatade hela byn och allt vad den representerade. Männen vankade omkring som gudar i förvissningen om att de var bäst, vackrast, klokast. Det fanns ingenting att jämföra med. Kvinnorna i sin tur var av samma skäl övertygade om sin storhet och sina egenskaper. Det vållade ibland en viss oro när främmande handelsmän någon gång passerade, men oron försvann snart. De var ju främlingar. Och dessutom bar de vanligen löjliga kläder och såg allmänt egendomliga ut.

Så en helt vanlig morgon kom beskedet. De hade väntat fadern kvällen innan och modern var ganska orolig. Visserligen hände det att han stannade över natten nere i staden och tog sej ett rus och gjorde annat som modern föredrog att inte tänka på, men den här gången var han tvungen att komma hem i tid eftersom byn väntade en äppeluppköpare.

Morbror Ergen kom nerifrån moskén i tidig gryning med händerna nerkörda i sin stadsrock och med det vanliga glada ansiktet i dystra veck.

— Nu har det hänt något, sa modern genast. När han har stadsrocken på sej idag.

— Det är säkert ingenting allvarligt, sa Alya lamt. Hon undrade häpet och förskräckt om det var något särskilt hon

hoppades på. Hon kunde inte tro på den grymhet som hon anade inom sej.

— Dolmusen välte på väg upp, sa morbror Ergen tonlöst.

— Och? Modern började redan gråta.

— Ja. Han är död, sa morbror Ergen. Vid Gud. Han är död.

— Det är inte sant, mumlade Alya och grät hon också. Men hon var inte säker på att hennes sorg var äkta. Det var en fruktansvärd upptäckt.

— Han är död, upprepade morbror Ergen sakta och klappade tafatt dem båda på huvudet. Alya stelnade av förvåning: ömhetsbetygelsen var häpnadsväckande, den stred mot allt de trodde på, mot god ton och goda seder, mot uråldrigt bruk. Hon hade själv ofta tänkt på just detta: i tidningar nere i staden hade hon sett inte bara filmstjärnor och sådana man kan vänta sej vad som helst av, beröra varandras läppar. Hon hade också sett människor som påstods vara helt vanliga göra det. Och hade hon kanske inte själv sett ungdomar i staden gå hand i hand? Morbror Ergens smekning var på alla sätt otrolig. Hon tänkte också på att hon aldrig någonsin sett sina föräldrar visa varandra någon som helst ömhet liksom hon heller aldrig sett någon annans föräldrar göra det. Att vara gift var att avla barn och att arbeta.

Faderns död tände hoppet hos henne. Hon visste att familjerådet snarast skulle försöka gifta bort henne men hon visste också att det fanns drastiska utvägar: hon levde i ett land av omedvetna överdrifter och tunga hämningar och det kunde användas.

När hon satt på brunnskanten och såg tillbaka genom åren var tomhet nästan det enda hon fann: de oändliga solstinna dagarna, de kolsvarta skrämmande nätterna (faderns häftiga andetag, moderns tysta undergivenhet), förströdda lekar i barn- domen längs bergssidorna där fåren gick och väntade på människornas hunger, meningslösa rörelser i smyg framför spegeln i de första tonåren (fadern: du borde skämmas, barn). Men ändå: en dag den främmande affärsmannen som oförklarligt och leende stack åt henne en ABC-bok, den mödosamma kampen mot de omöjliga bokstäverna, den obeskrivbara första dånande lyckan när ett helt ord dansade framför henne fullt förstäligt

och genomlyst och genomträngt och förklarat. Det dröjde inte länge förrän hon behärskade ABC-boken och sedan kastade hon sej över en bok om den store Kemal Ataturk som fadern trots att han inte kunde läsa förvarade som en dyrbar relik på en silkeduk under porträttet av den store i sovrummet. Och där: det hon läste fyllde henne med trots och upproppriskhet och besvikelse och förfäran. Besvikelsen gällde hennes föräldrar, hennes omgivning, hela byn. I boken stod det mycket tydligt att även flickor måste få utbildning och att det var viktigt för landets framtid. Hon visste att boken fanns i många hem men att ingen kunde läsa den — och framförallt ingen av de unga — och det var det som var hennes förfäran.

— Jag har läst boken, sa hon en dag i lugn ton sedan hon hämtat mod i flera veckor.

— Vad har du gjort, sa fadern och såg upp från maten. Det var oerhört tyst i rummet och modern stirrade på henne.

— Jag har läst din bok, upprepade hon.

— Jag tycker inte om att du ljuger, sa fadern blött. Alla vet ju att du inte kan läsa.

— Men jag har lärt mej, sa hon. Jag har lärt mej med den här. Hon höll fram

ABC-boken. Fadern la ifrån sej kniven och torkade sej om munnen och reste sej långsamt. Modern sträckte vädjande fram händerna.

— Ingenting är visst heligt för dej, skrek han. Har du understått dej till att kladda på vår Bok? Hur kunde du göra nånting sånt? Han tog tre steg emot henne och slog henne i veka livet. Hon satte sej ner på en golvkudde utan ett ljud och böjde ner huvudet och väntade på mera. Men fadern hejdade sej och stapplade tillbaka till bordet och sjönk ner i stolen med huvudet lutat i händerna.

— Så du ställer till, sa modern lamt.

— Jag ville lära mej läsa, sa Alya stilla. Jag tänkte att det var bra att kunna läsa. Nån måste ju kunna det också. Kemal Ataturk skriver att flickor . . .

— Gå ut härifrån, sa fadern vredgat. Gå ut din slyna.

Det var flera år sen nu men hon mindes att hon steg upp från golvet och gick ut i den flämtande hettan med högt huvud och utan skam: hon hade vetat att hon hade rätt. När hon senare försvarades av den unga pojken nere i staden kände hon ett djupt hemligt samförstånd med honom. De två visste det de flesta andra inte visste: de hade kunskap om vad nationalhelgonet verkligen sagt. De såg honom inte bara som en symbol, som något att

se upp till och värda. De tog även det han sagt och skrivit på allvar.

Hon reste sej från brunnskanten och vandrade långsamt upp mot bergssluttningen. Bakom henne tjattrade några kvinnor över sina vattenkrukor. Hon brydde sej inte om dem längre liksom hon inte brydde sej om byn och hon kände inga samvetskval över att hon tänkte överge sin mor och sin släkt. Någon gång måste ju någon bryta sej ut ur tystnaden och förruttnelsen.

När hon mötte en yngling som var på väg in mot byn log hon för första gången i sitt vuxna liv mot någon: hon visste hur han skulle tolka det och att han skulle följa efter henne och vad han skulle göra med henne. Men hon visste också att hon då skulle bli oduglig som äktenskapsobjekt: endast oskulden var ren. Hon svalde indignerat när hon tänkte på att till och med gamle fule snuskige Ali skulle anse sej ha rätt att försiå henne om någon rört henne innan. Vagt undrade hon om människens inställning berodde på deras oerhörda rädsla att bli jämförda med andra män: tjuren kanske visade sej vara en get eller rentav en katt. Hon skrattade uppsluppet.

Vad som i verkligheten väntade henne var framtiden. Hon skulle följa med äppeluppköparen ner till staden — ingen skulle drömma om att hindra henne efter hennes oförlåtliga brott — och hon skulle försöka nå sitt bortom bortom. Hon var inte rädd för att till en början arbeta som dansflicka på någon av stadens många klubbar. Kunde Saada så kunde hon. Men hon skulle kämpa för sina drömmar och köpa böcker för sina pengar: en inte alltför avlägsen dag kunde hon lämna staden och bege sig till andra större städer där ingen kände hennes förflutna och där hon kunde leva det liv hon önskade. Det var en stor dröm, hon visste det, men hon tänkte inte ge upp den. Hon hade slutligen övervunnit all fruktan och alla betänkligheter. Hon tänkte på att om fadern fortfarande levat och ingenting hänt skulle hon ha besegrats och ruttnat bort i tystnaden och gifts ihop med någon som hade många getter men som hon inte älskade. Hon visste inom sej att hon en dag skulle kunna välja själv.

Hon var fullkomligt lugn när hon hörde flåsandet bakom sej. ●

Det snöar så mycket
att man ingenting ser
Det är bäst vi sätter oss
stilla ner

SITT KVAR TVA KAST
MEDAN DET SNOAR

Javisst finns det plats
på en tomtspark
Får du rum kan du åka
till Folkets Park

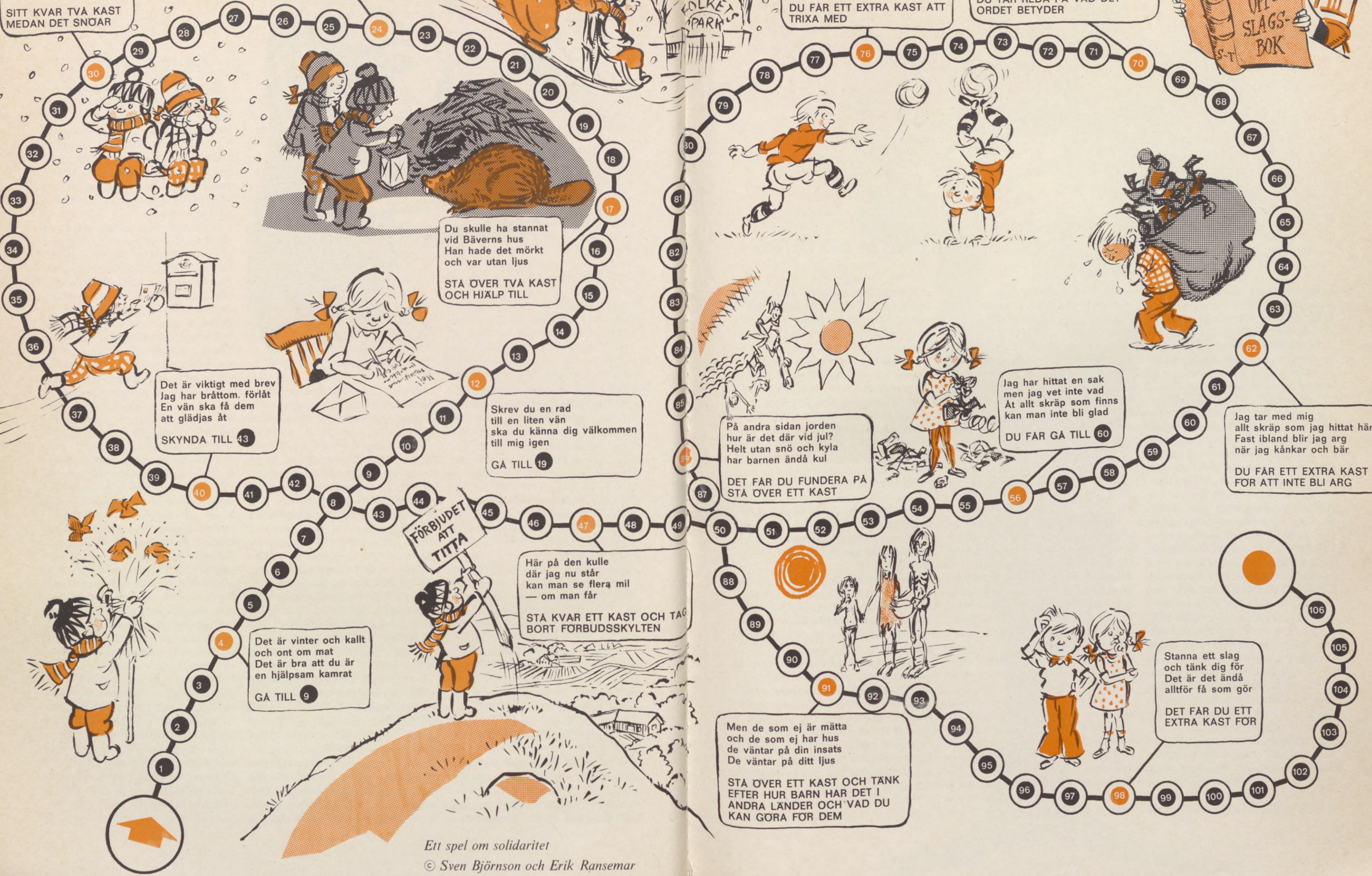
AK DA MED TILL 29

Man kan lira och ha skoj
Man man trixa med en boll
Man kan hoppa, man kan skutta
om man är ett fotbollstroll

DU FAR ETT EXTRA KAST ATT
TRIXA MED

Kan du göra en sak?
Är det mycket du vet?
Då kan du hjälpa andra
av solidaritet

DU FAR ETT EXTRA KAST MEDAN
DU TAR REDA PÅ VAD DET
ORDET BETYDER

Det är viktigt med brev
Jag har bråttom, förlåt
En vän ska få dem
att glädjas åt

SKYNDAS TILL 43

Du skulle ha stannat
vid Bäverns hus
Han hade det mörkt
och var utan ljus

STA ÖVER TVA KAST
OCH HJÄLP TILL

Skrev du en rad
till en liten vän
ska du känna dig välkommen
till mig igen

GA TILL 19

På andra sidan jorden
hur är det där vid jul?
Helt utan snö och kyla
har barnen ändå kul

DET FAR DU FUNDERA PÅ
STA ÖVER ETT KAST

Jag har hittat en sak
men jag vet inte vad
Ät allt skräp som finns
kan man inte bli glad

DU FAR GA TILL 60

Jag tar med mig
allt skräp som jag hittat här
Fast ibland blir jag arg
när jag kånkar och bär

DU FAR ETT EXTRA KAST
FOR ATT INTE BLI ARG

FÖRBJUDET
ATT
TITTA

Här på den kulle
där jag nu står
kan man se flera mil
— om man får

STA KVAR ETT KAST OCH TAG
BORT FÖRBUDDSSKYLTEN

Det är vinter och kallt
och ont om mat
Det är bra att du är
en hjälpsam kamrat

GA TILL 9

Men de som ej är mätta
och de som ej har hus
de väntar på din insats
De väntar på ditt ljus

STA ÖVER ETT KAST OCH TÄNK
EFTER HUR BARN HAR DET I
ANDRA LÄNDER OCH VAD DU
KAN GÖRA FOR DEM

Stanna ett slag
och tänk dig för
Det är det ändå
alltför få som gör

DET FAR DU ETT
EXTRA KAST FOR

Tage
Danielsson

ALLMÄNNHETEN VARNAS!

av RUNE M LINDGREN

Många av de stora humoristerna har dragits med en viss ambivalens i sin syn på humorn. Redan Vilhelm von Braun bad oss betänka "... hur glädjen brister hos de så kallade humorister". Gustaf Fröding erinrade, också han, om hur det tidvis gick frostighet i hans förhållande till humorn. Han såg Harlekinkappan som en Nessosmantel.

Kort sagt: Munterheten rämnar överhuvudtaget mot eller har bottnar av alldeles påtaglig tragik, hos många stora in- och utländska humorister. Att vi observerar draget av misantropi hos dessa glada berättare motiverar förstås inte att vi tilldiktat dem ett liv överflödande av ras-kolnikovska infernokriser. Men kanske kan det påminna oss om att det är på sin plats att genrebestämma humoristen med känsligare instrument än de allra som grövsta folkliga värderingarna.

Många har funderat över humorn och "det komiska". Det kan här räcka med att erinra om namn som Immanuel Kant, Henri Bergson, Kirkegaard, Harald Höfding, Fröding. Deras studier i ämnet, sådana de har avsatt sig i lärda verk, böcker och essäer komplicerar dock snarare än förenklar de åtminstone i vardagslag tämligen entydigt tolkade begreppen. Lexikas sanning är däremot entydig: "Humorist, person som har h. Humoristisk, lustig, skämtsam, begåvad med h."

Höfding t ex påminner om att det finns såväl en "liten" som en "stor" humor. Den lilla humorn, den vi vanligen tänker på när vi resonerar i ämnet, skiljer sig från den stora humorn i så måtto att den är en individualkänsla, inte den filosofiskt

systemsatta totalkänsla som Höfding skriver om: "Den stora humorn är en livshållning eller i varje fall en livsstämning".

Nå, här kan det nu vara på sin plats med förenklingar. Alltför ingående resonemang om humorn för oss in i det tunga allvaret. Det är den lilla, alldeles vanligt vardagliga, humorn vi ska fundera lite kring i det följande, den humor som ibland kan locka oss till en "nervös konvulsion... en ofrivillig spasm som liknar en nysning" för att citera Baudelaires karakteristik av skrattet — om skrattet har fö Henri Bergson skrivit en hel liten bok.

Ett första komihåg i vårt resonemang kan vara:

Humorn står ofta i pakt med satiren, omsluter satiriska element, när den är som bäst. Satiren, det träffande skämtet, skämtet som — omvägsvis eller direkt — söker strid, har en av sina viktigaste motiveringar i kommentarerna till skilda sociala och politiska situationer. Satiren kan t ex ibland bekräfta att den fantasilösa makten alltid är löjlig — låt vara att vi också skall minnas Th Th Heines påminnelse: Överhet som varje vecka tjänar till glatt åtlöje blir till slut sympatisk för publiken.

Vi möter humorn med skiftande referensramar. "En varning. Ett parti kalsonger med gylfen bak har prånglats ut i Mosebacke. Allmänheten varnas". Så raka och direkta skämt, från en mosebaskisk intelligentia, när resonans hos de flesta av oss. Mer aparta skämtare har vi vanligen lite svårare för. Vi förstår oss bättre på t ex Charlie Chaplin än de sati-

riska förfiningarnas Jaques Tati — om vi tar ett exempel utanför de textliga diktverken. Många av oss stannar i den humor som ingenting annat är än blek anekdotism.

Det begränsar onödigt vårt upplevelseregister. Den satiriska strömningen i vår litteratur är ju, för att exemplifiera, värdanselig uppmärksamhet. Det finns rå i rå med, ja, som en del av den strömningen en sk sick- och crazytecknar- och skri-vartradition i vårt land, delvis korsande den fakiriska strömningen, som motiverar åtskillig uppmärksamhet.

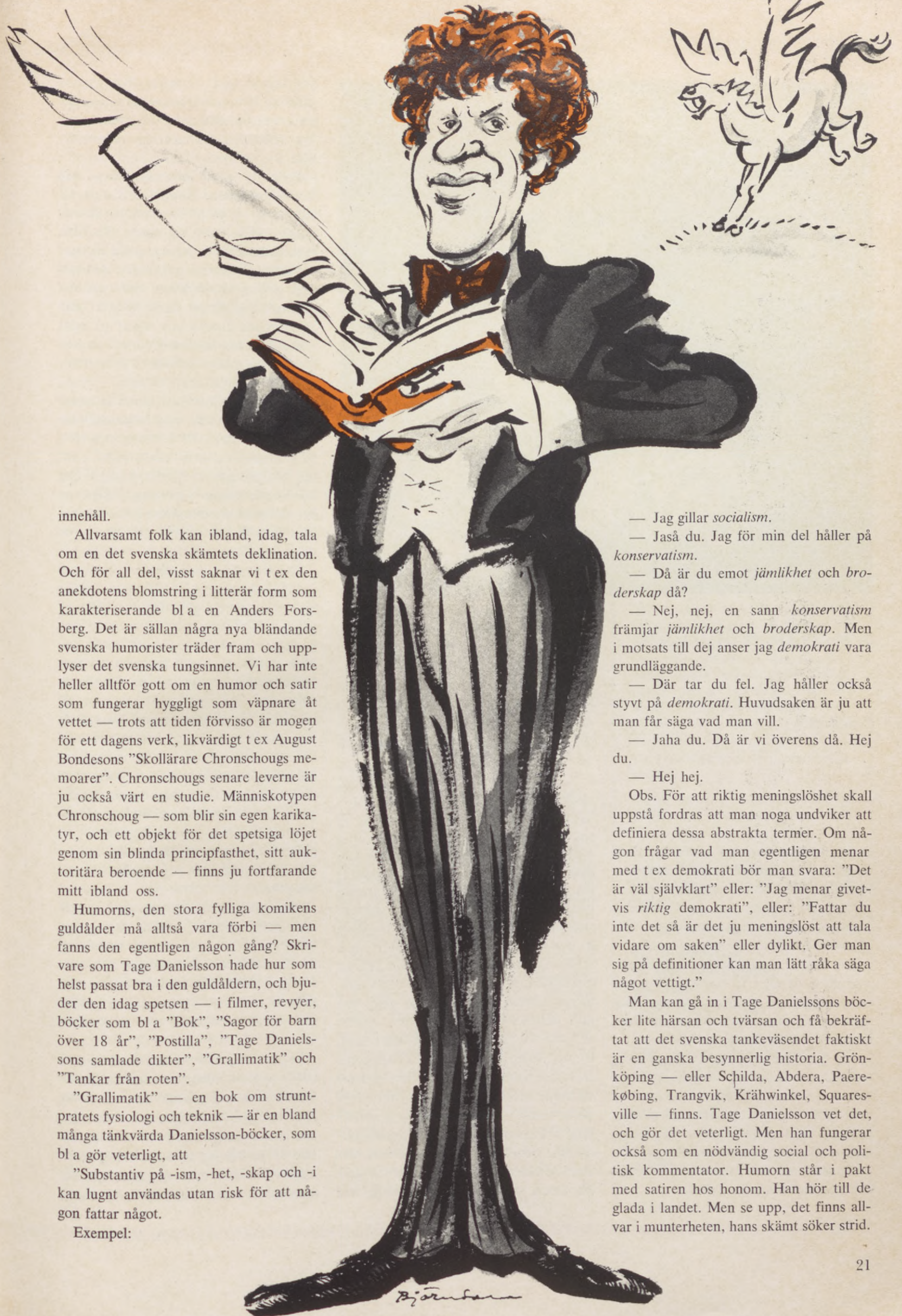
Det bekräftar inte minst Tage Danielsson.

Tage Danielsson lär inte ha mycket att invända mot den Bergson som skriver om skrattet att det "står på livets sida", verkligen är ett försvar mot "la mécanisation de la vie".

Tage Danielsson har möjligen inte en Falstaff, fakirs relativa svartsyn. Falstaff, fakir ser oss ju som "ohjälpligt komiska" där vi går i jordelivets dällder och för våra "bråkande fröjder och bölande bedrövelser i vall".

Men vi möter också den svarta humorns muntra ironier hos Danielsson — den Danielsson som, i förträffligt samarbete med en annan god skämtare i nyare svensk vitterhet, Hasse Alfredsson, redan med Svenska Ords första revyer förnyade den svenska revyformen lika genomgripande som Karl Gerhards revyer en gång förnyade den svenska revyformen.

Han har inte minst gett parodin, en uttrycksform i förfall, något av ett nytt

innehåll.

Allvarsamt folk kan ibland, idag, tala om en det svenska skämtets deklination. Och för all del, visst saknar vi t ex den anekdotens blomstring i litterär form som karakteriserande bl a en Anders Forsberg. Det är sällan några nya bländande svenska humorister träder fram och upplyser det svenska tungsinnet. Vi har inte heller alltför gott om en humor och satir som fungerar hyggligt som väpnare åt vettet — trots att tiden förvisso är mogen för ett dagens verk, likvärdigt t ex August Bondesons "Skollärare Chronschougs memoarer". Chronschougs senare leverne är ju också värt en studie. Människotypen Chronschoug — som blir sin egen karikatyr, och ett objekt för det spetsiga löjet genom sin blinda principfasthet, sitt auktoritära beroende — finns ju fortfarande mitt ibland oss.

Humorns, den stora fylliga komikens guldålder må alltså vara förbi — men fanns den egentligen någon gång? Skrivare som Tage Danielsson hade hur som helst passat bra i den guldåldern, och bjuder den idag spetsen — i filmer, revyer, böcker som bl a "Bok", "Sagor för barn över 18 år", "Postilla", "Tage Danielssons samlade dikter", "Grallimatik" och "Tankar från roten".

"Grallimatik" — en bok om struntpratets fysiologi och teknik — är en bland många tänkvärda Danielsson-böcker, som bl a gör veterligt, att

"Substantiv på -ism, -het, -skap och -i kan lugnt användas utan risk för att någon fattar något.

Exempel:

— Jag gillar *socialism*.

— Jaså du. Jag för min del håller på *konservatism*.

— Då är du emot *jämlikhet* och *broderskap* då?

— Nej, nej, en sann *konservatism* främjar *jämlikhet* och *broderskap*. Men i motsats till dej anser jag *demokrati* vara grundläggande.

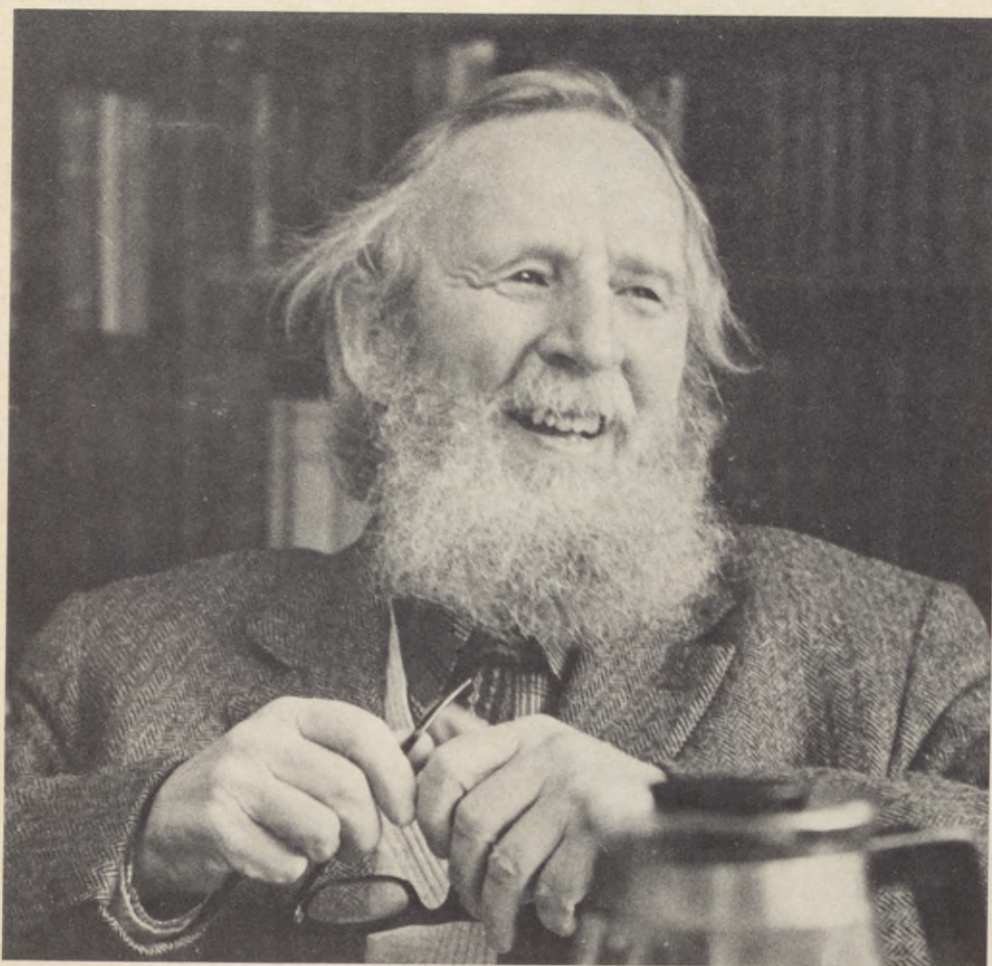
— Där tar du fel. Jag håller också styvt på *demokrati*. Huvudsaken är ju att man får säga vad man vill.

— Jaha du. Då är vi överens då. Hej du.

— Hej hej.

Obs. För att riktig meningslöshet skall uppstå fordras att man noga undviker att definiera dessa abstrakta termer. Om någon frågar vad man egentligen menar med t ex demokrati bör man svara: "Det är väl självklart" eller: "Jag menar givetvis *riktig* demokrati", eller: "Fattar du inte det så är det ju meningslöst att tala vidare om saken" eller dylikt. Ger man sig på definitioner kan man lätt råka säga något vettigt."

Man kan gå in i Tage Danielssons böcker lite härsan och tvärsan och få bekräftat att det svenska tankeväsendet faktiskt är en ganska besynnerlig historia. Grönköping — eller Schilda, Abdera, Paerekøbing, Trangvik, Krähwinkel, Squaresville — finns. Tage Danielsson vet det, och gör det veterligt. Men han fungerar också som en nödvändig social och politisk kommentator. Humorn står i pakt med satiren hos honom. Han hör till de glada i landet. Men se upp, det finns allvar i munterheten, hans skämt söker strid.

VICTOR STEFFEN

konflikt

En uppfattning hur man i rubriker skall fånga läsarnas uppmärksamhet kan man erhålla genom studier av dags- och veckopressen. De är måna om stora prenumerantsiffror, många lösnummerköpare och tillfredsställande av de mångas smak.

I en dagstidning lästes för många år sen med stora rubriker på uppslagssidan om ett mord på en statsman och med lika stora bokstäver om hygieniska missförhållanden på länssanatoriet.

Jag, som var ansvarig för missförhållandena, var då en ung tämligen nybliven överläkare. Jag hade inte riktigt kommit över föreställningen att vara en mänsklighetens välgörare som tyckte sig på bästa sätt tillvarata patienternas intressen och som trodde att han åtnjöt deras välvilja och stundomhängivna dyrkan.

De kom ner på mottagningen och klagade över att det var råttlort i havregroten. Stämningen var upprorisk. De trodde tydligen att vi tillät råttorna att springa omkring och göra vad som helst. Jag trodde inte att det rörde sig om råttlort, men skulle undersöka saken. Det var lätt att förskaffa råttdito vars identitet inte kunde betvivlas (från en närliggande gård, inte från sanatoriet). Jag undersökte mikroskopiskt och fann samma innehåll i båda, bl a en svamp av karaktäristiskt utseende. Hur hade smutsen kommit i havregroten? Vi köpte pressade havregryn från en av dessa firmor som annonserade med väldiga bokstäver i tidningar, på husväggar, om sina hälsobringande produkter. I säcken varifrån man tagit havregryn till groten fanns pressade korn som alla var

överdragna med vitt mjöl. Vid genomskärning befanns några sådana flingor ha ett mörkt innehåll som vid mikroskopering visade samma bild som corpus delicti.

Felet låg alltså först och främst hos havregrynsfirman. Kokerskan kunde väl inte tänka sig att bland dessa oskuldsvita flingor också dolde sig svarta får. Man skulle kanske tycka att hon skulle ha kunnat iaktta de mörka prickarna i den färdiga gröten, att biträdena och systrarna som också åt därav, skulle reagera. Men de innehade kanske inte någon på erfarenhet grundad sakkännedom och åsynen av de små mörka prickarna satte inte i gång deras fantasi i rätt riktning.

Det hela skulle väl ha runnit ut i sanden om inte i samma veva förstamajfirandet råkade infalla. Då brukade patienterna demonstrera med standar som i ord och bild redogjorde för deras önskingar och anmärkningar. Vid detta tillfället var det råttlorten i havregroten som dominerade bland banderollerna och även i patienternas förstamajtal.

Jag brukade som avslutning kommentera demonstrationen. Vid detta tillfälle tyckte jag att de gjort för stor affär av denna sak. Maten var i genomsnitt bra och bland de klagande var det inte få som ökat 10—20 kg under sanatorievistelsen. Viktökningen ansågs på den tiden betydelsefullare än nu. I mitt tal kom väl också till uttryck indignation över att de inte kunde inse att det inte var vårt fel och att även om de kom med sina anmärkningar i en hyfsad form skulle vi ta dem ad notam i den mån de var berättigade. Och vi hade ju redan sett till att missförhållandena blivit avlägsnade.

En god vän som åhörde talet sa: — Jag kände inte igen dej, du lät som en valtalare.

När patienterna, det var väl några få som stod i spetsen, märkte att jag inte var en ångerfull syndare utan snarare en överklassdjävul som skällde på dem satte de sig i förbindelse med en tidning som utan att höra mer än ena parten i målet slog alarm och skandal med stora rubriker.

Jag sa till juristen i direktionen att vi borde upplysa tidningen om rätta förhållandet. Han svarade att det lönade sig inte, de lagade ändå så de fick sista ordet. Det är nog riktigt på ett sätt men om någon har fel tror jag att det är vänligare att upplysa därom, även om man inte får sista ordet. I en polemik får ändå läsarna

en mångsidigare belysning av frågan. Min vän juristen var en vänlig man. När jag upplyste honom om att huvudpersonen i patienternas aktion varit i konflikt med rättvisan även i andra sammanhang sade han: — Han kan ha bättrat sig. På den tiden var det inte så vanligt med en så liberal inställning till straffade. Min gamle vän hade sin egen testmetod. Först när jag har sett hur en människa uppför sig som berusad, vid kortspel och vid arvsskifte kan jag riktigt bedöma honom. Han hade inte haft tillfälle att se mig i dessa situationer.

I ett isoleringsrum låg en svårt sjuk patient. Vi hade varit goda vänner och jag blev ledsen när han efter majaktionen betraktade mig som en fiende. Och därmed uppstod frågan om jag i så fall var rätte mannen att ta hand om honom. Han hade tecken på blindtarmsinflammation och jag hade tvekat om jag skulle sända honom till operation eller icke. Nu tänkte jag att om jag misstar mig kommer det att läggas mig till last. Det är bättre att jag låter en annan läkare ta hand om honom. En kirurg har större erfarenhet av vad en patient tål vid i operationsväg. Jag sände honom till lasarettet där man ansåg en operation vara tillräddig. Han dog snart efter operationen. I tidningen stod jag anklagad för mord. Det är möjligt att han kunnat leva några dagar längre om jag inte sänt honom. Det är också möjligt att han då avlidit under svårare omständigheter.

En dag viskade en av direktionsmedlemmarna till mig: — Kläm åt dem. Jag stärktes därav i min avsikt, att inte göra något som kunde tydas som om jag klämde åt dem.

En tidning ringde till mig och ville veta hur mycket som var sant. När de fått min redogörelse, och upplysning om att det som patienterna anmärkt på var tillrättat, och att vidare skrivelser endast skulle ha den effekten att man fick svårare att sända patienter till sanatoriet, lät de saken bero. Det kan väl inte ha någon betydelse att jag prenumererade på den ena tidningen men inte den andra?

Jag hade gjort mitt bästa att ändra det som brast. Jag ville intet hellre, än att sanatoriet skulle vara en trivsamt och hälsosamt hemvist. Berättigade anmärkningar togs emot med tacksamhet. Resultatet blev inte bättre om man intog en fientlig hållning. När man gjorde skandal av saken försämrade man sanatoriets rykte och gjorde det svårare för folk att sända dit

sina anhöriga. Tidningen gjorde inte så stor skada att det märktes på ansökningshandlingarna.

Det var sorgligt att jag skulle bli liknad vid en valtare. Mitt fel var väl likartat. Jag hade mött en fientlig mening med fientlighet, med vrede. I stället skulle jag ha åstadkommit lugn saklighet.

Jag blev väl bättre sedan. En underläkare sa när han tog avsked:

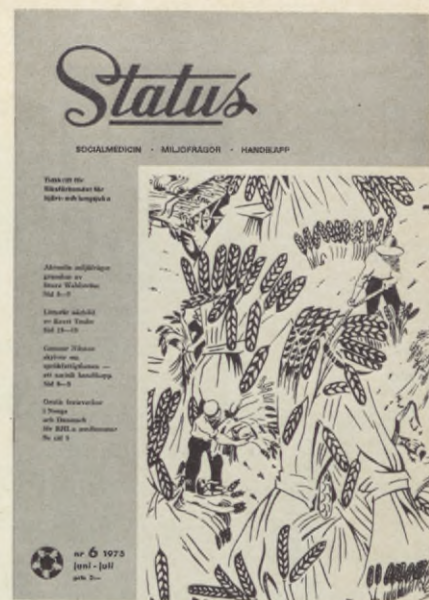
— Mina föregående chefer har gått omkring som rytande lejon. Du har övertygat mig om att det finns ett bättre sätt.

Min visavi i tidningen, statsmannen som blev mördad, varför fick han så stora rubriker? Få saker tycks uppskattas av tidningarna så mycket som mord och här var det en statsman. Han tillhörde ett parti som hade beslutat att arbetarna i skilda länder inte skulle låta lura sig att skjuta ihjäl varandra för att tillfredsställa de maktavandes mer eller mindre skumma avsikter. Om han hade fått leva kanske hade han kunnat hejda världskriget. Var det därför man sköt honom? Herr statsman, från min skampåle hälsar jag Dig! Jag, en mördare, som dessutom matar mina offer med råttlort, jag hyllar Dig för Dina goda avsikter att förhindra krig och elände. (Nej, det var inte Jauré, han mördades 1914.)

Varför sen människor skall vara så förtjusta i att läsa om skandaler och mord är en annan fråga? Är det på grund av deras godhet och oförvitlighet? Eller kanske därför att de tycker att det var väl att det inte var dem det gällde. Vad vet jag?

Vid ett annat tillfälle blev jag utskäld av en tidning (med inte fullt så stora rubriker). Då hade jag förmånen att en annan tidning tog upp min mantel och då jag dessutom hade patienterna på min sida samt landstinget och medicinalstyrelsen fick tidningen dra sig tillbaka med svansen mellan benen.

Men min gamle väns ord besannades: — De lagar alltid så att de får sista ordet. Vid mitt avskedstagande från sanatoriet hyllades jag med högstämde tal och musik och generösa gåvor. I mitt tacktal sade jag mig endast kunna *berömma* mig av *ett dåligt samvete*. Jag tar det som ett beröm, ty ett gott samvete kommer sig antingen av ett dåligt minne eller för små anspråk, vanligen bådadera. Den tidning som sist skällt ut mig skrev: — Doktor Steffen sade att han hade ett dåligt samvete. Punkt och slut.

Så här såg nummer 6 ut

Status kostar inte mer än 25 kronor per år. Då får man också detta stora, läsvärda julnummer på köpet. Det är få tidskrifter i vårt land som är så billiga och som samtidigt innehåller så mycket värdefull läsning.

Status satsar på artiklar om miljön (miljö ser vi då som ett mycket vitt begrepp), sociala frågor och handikappades situation i dagens samhälle. I varje nummer publiceras en novell eller en berättelse. Ofta kallar vi den för dokumentnovell, därför att vi vill publicera noveller och berättelser som dokumenterar dagens verklighet ur skönlitterär synvinkel.

Status kommer med fler aktuella artiklar och berättelser under 1976 — så långt ekonomin tillåter. Med fler prenumeranter — och minst varje förbundsmedlem bör vara prenumerant — kan Status bli ännu bättre.

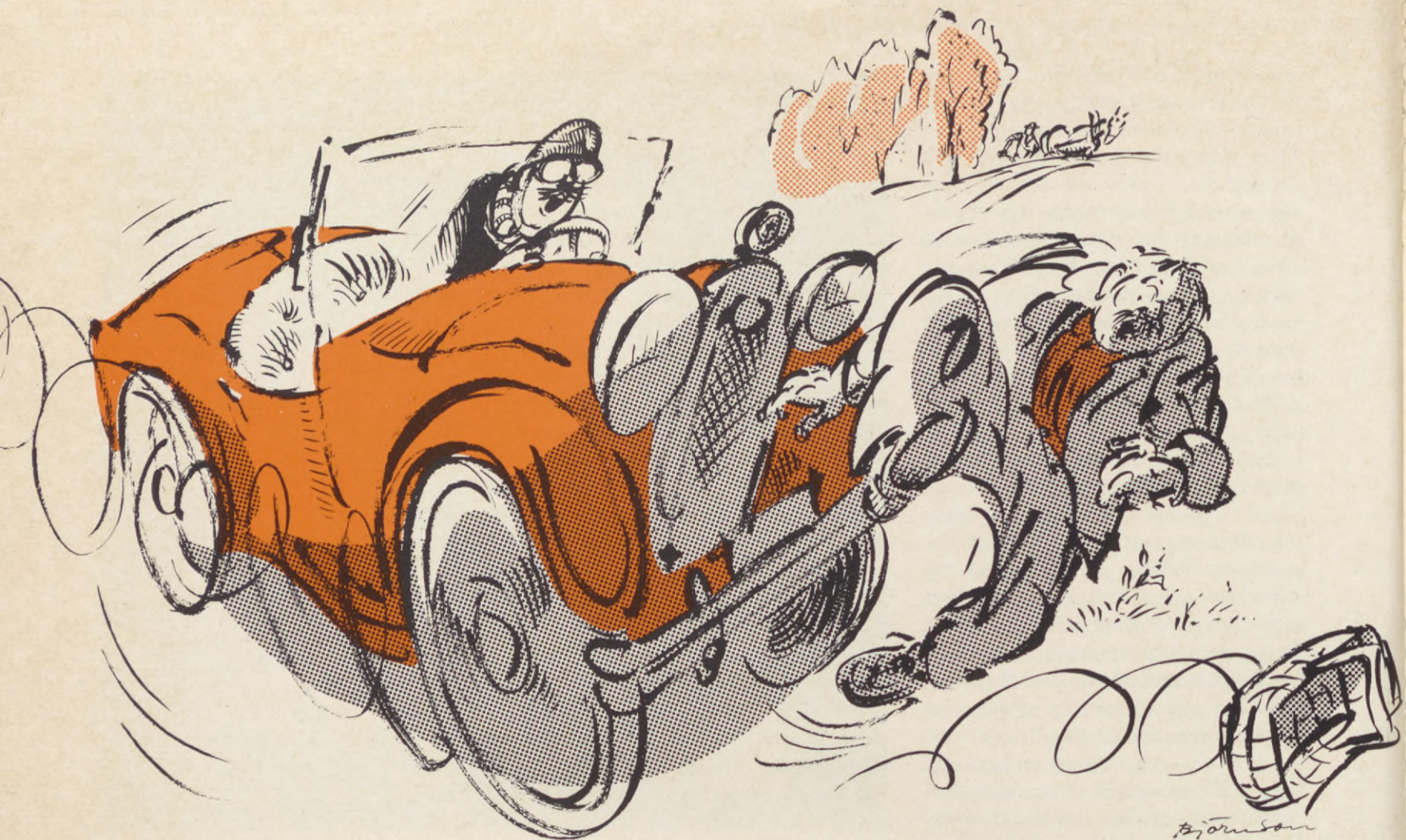
Till Riksförbundet
för hjärt- och lungsjuka
Box 3196
103 63 STOCKHOLM 3

Jag prenumererar på Status för år 1976. Avgiften har jag satt in på pg 95 00 11 - 7.

Namn

Bostad

Postadress

ERIK RANSEMAR

När sadelmakarn räddade julen

Sadelmakarn och Slaktarn är Byns bohemer. De lever för dagen. En morgondag skönjer de endast, när fjärdingsman kommer och söker dem med något ämbetspapper. Alldagliga saker förstås — som bertglömd kommunalskatt eller något glömt datum.

Han är husägare, Sadelmakarn. Det är en liten röd stuga med många äppelträn lutande sig över spåntaket. Järnvägen går fram nedanför stugan. Sadelmakarn

har ändå över två kilometers gång till stationen.

— Men en har ju i alla fall gratis kolrök två gånger om dan, bortsett från godståget som kommer oregelbundet, säger han lite elakt. Och då ljuger han lite som vanligt. Visst går det mer än två tåg om dan. Så isolerad ligger inte Byn.

När vägen kom till Byn, befann sig Sadelmakarn i förtruppernas skara. Ingenjörns röda sportbil ägnade han ingående studier. Han gick några varv runt om den, om den stod parkerad utanför kyrkan eller skolan och han hade sina vägar förbi. Energiskt stegade han runt, betedde sig som en kreatursköpare på marknad.

Olyckor brukar man aldrig skratta åt i Ödlans By, men när ryktet snurrar runt i gårdarna och förtäljer att Sadelmakarn blivit påkörd av den röda bilen uppe vid en skarp kurva i Bitorp, skrattar man hejdlöst.

— Aldrig trodde vi att han hade ett så stort bilintresse, säger man.

— Hade han gått mitt i vägen, hade han aldrig blivit påkörd, säger andra, som på nära håll följt ingenjörns körstil.

När Sadelmakarn kommer ut från lasarettet, går han omkring i stugorna och drar sin lidandehistoria. Han kan räkna med kaffe och dopp och en sup hos dem som är lagda åt det hållet. Skrattar man åt honom? Nåväl, innerst inne står man på Sadelmakarns sida.

Så här gick olyckan till:

Sadelmakarn hade varit i stan och sålt ägg åt Hilma Jansson. Hade stått på torget och blivit stel i benen. Endast druckit

några öl emellanåt. Sa att han nog visste skillnaden mellan affärer och nöjesresor. Alltnog, affärerna gick som vanligt, vid tretiden var kommersen slut. Äkte hem med de tomma korgarna med närmaste tåg. Var väl inte mer än några hundra meter hemifrån, då det plötsligt dånade till bakom honom. Nu hade stelheten i lederna gjort att han inte kunde kasta sig handlöst i diket, som han i förstone varit böjd för att göra. Kom i diket ändå men lite väl hastigt. Fick högerarmen under sig och blev vimmelkantig i huvudet. Ena korgen blev bara strimlor, den andra hittades dan efter långt ute på en åker.

— Och där ligger jag och tänker just ingenting. Det snurrade lite ovan i huvudet. Smällar har man väl fått i sina dar annars. Då ser jag de där hiskliga glasögonen och se på den, där står röe ingenjörn. Det kunde väl inte va nån annan attan, tänkte jag i samma ögonblick. Här gäller det att ta sig upp och ta ett nappatag. Men de va lögn.

Så rekorderlig va han i alla fall så han tog ett tag i mig och drog upp mig ur diket. Men så såg jag att han nosade och drog in luft i näsan, och jag visste nog hur psalmen skulle dras. Finherrarna känner man nog.

— Är ni nykter, säger han.

— Det kan du ge dig den på, säger Sadelmakarn.

Så grunnar han ett tag och tar ett tag i den där stora säcken till rock som han bär på. Och se på fan, där blixtrar han till med fem tior.

— Seså säger han, vi gör upp i godo. Jag yrkar inget för mina skador.

Nädu, tänker jag, femti kronor är visserligen femtio kronor, men behåll du dina AK-pengar. Här ska de bli domstols-sak.

Allteftersom tiden går uppenbaras sanningen: Sadelmakarn hade inte varit så

karsk när han låg i diket. Han hade blivit utskälld av ingenjörn. Det var Slaktarn som såg till att det blev polisanmälan. Han hade redan samma kväll fått veta att Harald Olsson hade sett hur hela olyckan gått till. Olsson hade hållit på med plöjning på ett fält en bit därifrån. Fältet låg något högre än vägen men skyndes något av en björkdunge. Man hade god sikt ut mot vägen, men från vägen syntes inte fältet så väl.

Harald Olsson vittnade och ingenjörn dömdes att betala 400 kronor i skadestånd.

Nu går Sadelmakarn omkring bland vägens arbetare. Inledningsvis frågar man alltid hur han känner sig just den dagen. Sadelmakarn mår dåligt alla dar sen olyckan skedde.

— Förr, säger han och lyfter vänsterarmen med en sväng upp i luften, förr kunde jag lyfta armen så här högt. Nu kan jag bara lyfta den så här.

Och han lyfter högerarmen tvekan och försiktigt en bit uppåt.

Men ibland glömmar han sig, och då svänger han högerarmen lika friskt som vänsterarmen. Det är denna storslagna svängning som man väntar på varje gång man frågar och förhör sig om hälsan.

Frammot jultiden har man kommit uppåt Bitorp med vägens sträckning. Där stannar man till ett tag, för en viadukt

måste byggas över järnvägen. På söndagarna tar AK-arbetarna från Byn sina hustrur och barn med sig och beser arbetsplatsen, visar var de lägger sin svett.

— Det är liksom en bro, säger hustrurna. Det kunde du väl sagt, förebrår de männen. Att det var en bro.

Sen vänder de åter hem till söndagens köttsoffa. Innerst inne är de imponerade av vad de sett. Men barnen är besvikna. I ordet viadukt hade de lagt mycket.

— Det var ett bra stup, säger man till de gamla som stannat hemma. Det är höjder där i Bitorp.

Och de gamla försöker minnas sin ungdom. Men det fanns inga höjder då i Bitorp. De måste ha kommit senare. De kan inte minnas några.

Veckan före jul blir det stark kyla och frost. Det blir halt och livsfarligt att arbeta. Men arbetet fortsätter tills en olycka inträffar.

De första flingorna för vintern har börjat falla när Josef, som sitter vid köksbordet och tittar utåt vägen, ser en man som ser ut som en luffare. Skolan är slut, och han läser de avsnitt i läseboken som man inte kommit fram till. Josef läser bra.

— Det går en lustig gubbe på vägen.

— Det går så många figurer nuförtiden på vägarna, säger Signe och fortsätter att diska.

Den lustige gubben är Emil. Han kom-

mer innehållande och linkande.

— De skulle flytta stubb-brytarn. Ena foten gled på den hårda marken. Två man kom inunder. Emil fick brytarn över högra benet.

— Åhvars, inget farligt, hade han sagt som vanligt.

— Vi ska hjälpa dig hem, erbjöd kamraterna.

Emil har alltid varit seg och envis.

— Låt mig vila en stund. Det går snart över.

Men det gick inte över. Knäet började svullna upp och benet blev stelt.

— Vi kanske ska hjälpa dig hem ialla fall, sade Anton.

— Hem ska jag nog ta mig.

Så gick Emil sin haltande väg hem, och det var honom som Josef såg. Och inte kände igen.

Signe springer och hämtar sköterskan. Emil sitter i rummet och knäet värker. Det var precis att han kom hem.

Sjuksköterskan lägger ett förband och rekvirerar drogbilen. Emil får skjuts till lasarettet.

En sorglig jul i ett AK-hem ser det ut att bli. Inte är avlöningen stor, knappt två tior i veckan. Men det var lagom för att uppehålla livet. Hur skulle det gå nu?

Josef ser sin mor sitta och gråta om kvällarna. Hon tror att han sover. Josef drömmer om nätterna. Han drömmer ofta drömmen om snögubben som låg på marken. Det är en dröm som alltid slutar olika. Det börjar med att han sitter och tittar ut genom ett fönster, och han tryc-

ker näsan mot rutan. Han står utanför ibland, och då ser han en mager pojknäsa tryckt mot rutan. Den är platt och stor. Och det snöar. Flingorna är stora, de största i världen. Josef har i alla fall aldrig sett så stora.

Men det är så konstigt med dessa flingor. De faller inte som alla andra. De faller inte jämnt, de täcker inte marken överallt. De bildar helt plötsligt en figur. Figuren liknar en luffare. Eller liknar den far? Det är så svårt att se, det snöar så mycket.

Men precis som figuren skall bli färdig, precis som Josef böjer sig fram för att se om det är far eller en luffare, kommer en ängel ner ifrån skyarna och sopar bort snön. En konstig ängel, som har kvast i hand. Och alltid, när ängeln skall sopa bort den sista resten, skriker Josef till.

Man sover dåligt hos Emils. Signe vill ha ljuset tänd hela natten, nu när Emil är borta. Endast Herbert sover ungdomens tunga sömn.

När det ser mörkast ut, kommer hjälp från det mest oväntade håll. Dan före julafton knackar det på dörren. Det är vid åttatiden på kvällen. Signe går ut med stor tvekan. Där ute står Sadelmakarn. Han stiger in med ovanligt raska kliv.

Det kan inte förnekas, Signe blir inte glad. Sadelmakarn har man hunnit bli trött på. Inte vet man, om han är nykter när han kommer. Inte vet man när han går.

Innan han sätter sig, tar han ett grepp

innanför kavajen, drar upp en lista med många namn. Det är en fläckad och tummad lista, vikt så många gånger att den nästan är av på mitten.

Signe förstår inte vad Sadelmakarn sysslar med.

— Ja, det är en lista, säger han. Och ur en annan ficka tar han upp sedlar och kronor. Jag jämnade ut det till 254 kronor jämnt.

Sadelmakarn har med sig 254 kronor, som han har samlat ihop i Byn och bland Emils arbetskamrater.

— Jag fick inte ingenjörens namn på listan, säger han och plirar med ögonen mot Herbert och Josef. Det bar mig emot att gå till den . . .

Han finner inte ordet. Kraftordet sväljer han. Olyckor och julhelg ligger för nära inpå.

Det är svårt att tacka Sadelmakarn. Han tar det så självklart att han gjort insamlingen. Han hade legat närmast till hands, hade han tyckt. Han gick ju ändå runt överallt.

Han hade gått till basen och fått en lista av honom. En lista, där basen med en tjock snickarpenna skrivit ned några ctympliga ord om olyckan och anbefallt insamlingen.

Flera kvällar sitter Signe och Josef och läser listan. Ju mer de läser dess mer fylls de av beundran för Sadelmakarn. Han tycks ha varit överallt. Hos hög som låg. Det är visst bara prosten och ingenjörn som saknas.

Men med dem har Sadelmakarn otalt.

Taveldamen

av INGA FORSGREN

Ett par gånger om året brukade Jörgen besöka muséet. Vissa målningar gjorde djupa intryck på honom. Långa tider efteråt umgicks han med dem i tankarna.

En gång blev han allvarligt fäst vid en målning från 1600-talet. En kraftigt byggd, fyllig, naken kvinna i tung guldram. Hon fångade honom med blicken. Jörgen glömde tid och rum. Djupt gripen stod han framför den trehundraåriga damen.

Hennes hy hade livets färg, värme och lyster. Ögonen skiftade och spelade. Blicken talade, lät honom ana hemligheter. Och munnen log skälmskt och kokett. Liksom på lek förnam han en lätt kyss på kinden.

Jörgen strök handen över ögonen. Han kände sig förvirrad. Damen andades. Barmen höjde och sänkte sig sakta. Och de ädelt formade händerna vilade mot en spindelvävstunn slöja i knäet, de utstrålade en smekning.

Jörgen satte sig förvirrad på en bänk. En vaktmästare kom fram och frågade:
— Mår ni inte bra? Ni vacklade nyss. Jag trodde ni skulle ramla.

Jörgen såg skakad ut, pekade på tavlan och frågade:

— Hur länge har den hängt där? Jag har inte sett henne förr.

Vaktmästarn log och svarade:

— Vi har haft henne i källaren i olika perioder. En stark dam. En del far illa av hennes blick. De tål inte utstrålningen. De får så många upplevelser av henne. Själv är jag ganska hårdad. Men jag vill helst inte vara ensam med henne. Hennes blickar följer en vart man än går.

— Vem har målat henne? frågade Jörgen.

— Läs själv. Damen gillar inte att vi talar om konstnären, påstås det, sa vaktmästarn och gick vidare.

När Jörgen hämtat sig lite gick han närmare tavlan och läste ett aktat och känt namn på en flik av florslöjan.

Jörgen bugade djupt för taveldamen och lämnade sedan muséet. Han skulle

åka hem och läsa allt som stod om konstnären i uppslagsverk och konstlexikon.

Upplevelsen hade tagit hårt på honom. Han la sig på soffan för att vila en stund så fort han kom hem. Sedan skulle han läsa.

Han låg som i dvala. Med slutna ögon drömde han vakna drömmar om den märkliga tavlan. Och så hände det. Taveldamen, befriad från den tunga ramen, kom svävande in i hans hem. Hon log och ögonen glittrade av glädje och skämt.

Jörgen såg hennes gestalt, andelätt och fri med lediga rörelser sätta sig bredvid honom i soffan. Med mjuk, melodisk röst talade hon till honom och sa:

— Jag läser dina tankar som om de vore uttalade ord. Du tänkte forska i målarens historia. Men den stämmer inte med verkligheten sådan den en gång var. Du kan läsa och jämföra med min berättelse från svunnen tid. Behåll din uppfattning. Diskutera aldrig med konsthistorikerna. Det tjänar ingenting till att såra dem. Förresten så lever de inte längre, de som skapade mästarens biografi.

Hans namn är rätt. Han var min man och han målade mig. Han var liten och kraftlös. På konstskolan hade han lärt sig blanda färger. Han hade sinne för färgkompositioner. Men han var ingen målare. Han blev min färgblandare och pensel. Ingenting av värde hade han skapat när vi råkades. Jag älskade konsten. Jag skulle ha blivit konstnär men det var

otänkbart. Jag blev konstnären i min man.

Jörgen såg och lyssnade till astralkvinnan vid sin sida. Och hennes berättelse blev bild. Tavelkvinnan gav honom synner från gångna sekel.

— Vi var ett omaka par, sa tavelkvinnan. Jag tog min man i min famn, la hans huvud mot min barm. Med min värme, kraft och själ genomstrålade jag honom. Jag smälte mig in i hans kropp. Transplanterade mig i honom tills jag kände att jag fanns i hans händer, ögon och själ. Då som i trans blev jag modellen och viskade:

— Måla.

Och han målade och jag såg vad han målade. Såg med hans ögon och arbetade med hans händer. Jag var två. Modellen och konstnären. Han var enbart ett redskap.

Vi höll på högst ett par timmar. Jag orkade inte mer. Sedan vilade vi innan jag gick till mitt andra arbete. Jag var anställd i bierstugan i samma kvarter som vi bodde. Där åt jag middag. Min man fick mat när han kom ner. Jag hade inga hushållsbestyr hemma. Inga ekonomiska bekymmer heller. Mitt arbete gav oss vad vi behövde. Men det fanns bierkunder som såg med onda ögon på min man. De ansåg honom vara en odåga och lätting. Men de vågade aldrig göra honom illa med ord eller handling. Mitt dåliga humör ville ingen i bierstugan drabbas av.

Det tog lång tid att göra en tavla. Jag hade mera tålmod än mitt redskap. Han tyckte jag var för kritisk när jag granskade och föreslog vissa små ändringar som jag ansåg betydelsefulla. Var jag missnöjd förstördes tavlan helt. Endast den som jag kände var riktig och helgjuten i alla nyanser, former och skiftningar, fick bestå och ställdes undan i en skrubb.

När vi hade tre tavlor färdiga som jag ansåg vara mästerverk då gick jag ner till bierstugan och visade chef, personal och gäster vad min lätting till man gjort.

Uppfattningen var skiftande. En del föreslog att de skulle hängas på bierstugans väggar, så de fick vila blickarna på barmens yppighet. Andra sa att min lille man hade talang. Men de föredrog landskap och ville helst ha naturavbildningar på väggarna. Och någon ville ge priset för färgen till konstverken.

Tavlorna var inte till salu. Jag bar hem dem och avvaktade tiden.

Konstintresset var stort i Europa. Det fanns behov av konst för hemmen, konst för palats och muséer. Vår konst ansåg jag då och även senare vara lämplig för palats. I hem där människor ska leva och verka måste det vara enklare och mindre krävande tavlor. Skulle du stå ut med mej på väggen här ovanför soffan?

— Nej, bevara mej väl. Jag skulle varken kunna vila, arbeta eller läsa. Dina blickar skulle följa mej. Jag skulle

aldrig vara ensam, svarade Jörgen.

Taveldamen log och fortsatte:

— Mäktig och krävande konst har sitt hem i palats och muséer. Och dit strävade jag tålmodigt. Det fanns en konstuppköpare som bierkunderna talade om ibland. Han hade trott på Rembrandt och tagit emot alla tavlor han visat upp. Och nu var Rembrandt i ropet. Han höll på att erövra världen. Konstuppköparen hade gallerier i Europas större städer. Och han gjorde även resor överallt och letade talanger. Kanske kom han förbi en dag. Eller också kunde vi resa dit han bodde. Det var inte så långt. Jag lyssnade och väntade.

När vi hade fyra dukar kom en främling till bierstugan. Det var konstuppköparen.

Min chef bytte av mig i arbetet. Så bad jag konstmannen följa mig hem och se på några dukar som min man målat av mig. Han granskade mig och frågade om jag ansåg tavlorna vara bra. Och jag förklarade att jag visste målningarnas värde och ingenting kunde rubba min åsikt. Men ändå ville jag höra hans omdöme. Han som skådat så mycket konst.

Min lille man var inte inne. Kanske satt han med några biergubbar ute i naturen och pratade.

Jag visade tavlorna en efter en. Konstmannen sa inte många ord. Men han andades tyngre och tyngre efter varje duk. När jag satte undan den fjärde och pekade på staffliet där den femte var i vardande, då torkade han sig i ögonen och frågade:

— Har din man målat dukarna?

Jag log, lät min blick sjunka in i hans och sa sakta:

— Ja.

— Sälj ingen duk vad de än bjuder, bad han. Han får lön medan han arbetar och en rundlig summa för varje färdigt arbete.

Vi skildes åt. Och när han rest under rättade jag min man om den lön som skulle komma varje månad.

Min man hade anlag för överdrifter. Jag dämpade ned honom. Allt skulle fortsätta som förut. Jag visste ju att utan mig kunde det inte bli några tavlor.

Jag skötte affärerna med konsthandlaren. Och ryktet spred sig att en ny stor konstnär höll på att erövra världen.

Vi hade inga barn. Tavlorna blev barnen. Jag försökte få min man att inse att tavlorna var vad världen behövde, inte hans person. Vi skulle arbeta, leva som vanligt, få fler tavlor, som skulle få månghundraårigt liv.

Min man övergav mig. Andra kvinnor lockade honom och kompisar tog honom

i sin vård. Han skulle måla andra modeller än sin hustru. Och landskap. Med hans färgsinne. Och förmåga att blanda färger. Vilka landskap. Åh, vilken hänförelse.

Rusig av framgång levde min man borta långa tider. Men inte kunde han måla andra kvinnor. Landskap gjorde han som än i denna dag tillmättes ett visst värde. Färgskalan var underbar och avbildningen utmärkt, men livet. Var fanns det? Ingen sjudande sav levde i hans träd och buskar. Inga blommor doftade. Inga moln hade regn i sina ullformationer. Och solens strålar saknade värme, ljus och liv. Hans landskap är döda. Fåglarna, insekterna, humlorna och bina har aldrig prövat sina vingar, för det finns ingen luft att flyga i.

Min lille man kom trasig, smutsig och nergången som en förlorad son till sitt hem. Och jag klädde honom, gav honom mat och vila. När han hämtat sig började vi om. På nytt arbetade jag mig innanför hans skal. Tog honom i besittning och nya tavlor skapades. Och jag log mot honom och frågade om han inte förstod sammanhanget. Vi skapade konst för framtiden. Endast vi, inte var för sig eller tillsammans med någon annan.

Min man gav mig rätt. Men han var lättledd och måste vaktas. Jag kunde inte ha honom under uppsikt alltid. Därför förekom återfall. Men jag fick honom alltid igen.

På äldre dagar slutade jag i bierstugan. Vi gjorde resor runt Europa och besåg konst i de gallerier och muséer som även hade våra verk, men syftet var att få se andra mästars tavlor. Och då jag skådade odödliga konstverk kände jag släktskap med dem. De gav mig hemkänsla, frid och fläkt av evigheten. Jag sjönk in i dem. Absorberades och var liksom försvunnen ur tiden.

Min mans utflykter med andra kvinnor och misslyckade försök att skapa konst utan mig gav upphov till rykten. Vem målade tavlorna?

Konsthistorikerna har inte ägnat mig många rader. Om min man har det skrivits spaltmetrar. Ack så lite som stämmer.

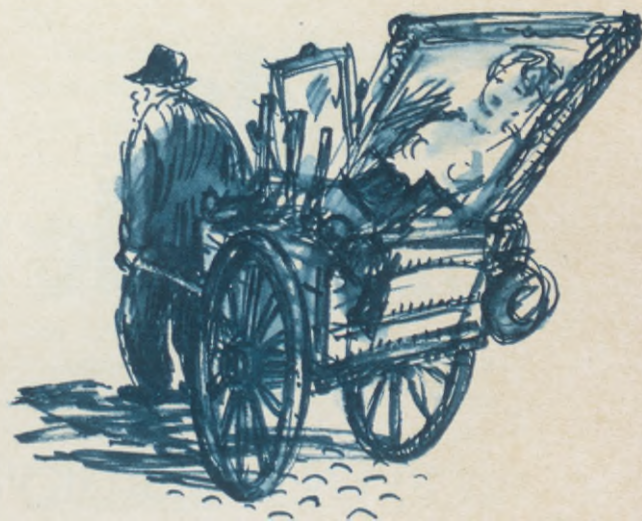
Våra sista år minns jag inte mycket av. Jag vet inte vem som gick bort först. Jag tror att det var han. Och efter döden fortsatte jag att leva mitt tavelliv. Min själ fanns ju i varje tavla. Jag var inget kroppslig hölje. Livsviktiga organ som hjärta, lever och mina sinnen fanns med.

I de salar jag blickat ut över har jag sett och hört generationer komma och gå. Men tiderna har växlat i konstens mode. Jag har även dammig och vilande

sovit en generation här och var. Mina priser har skiftat. Ibland en ringa slant, andra gånger förmögenheter. Krig, naturkatastrofer, vandalism har någon gång ödelagt ett tavelliv.

I ett av dessa krig blev en av mina tavlor krigsbyte. Ledaren gömde den under skräp uppe på vinden i ett litet palats hos sin familj. Sedan drog han ut i krig och stupade i främmande land.

När hans familj rotade på vinden hittade de mej och sa att jag var ett billigt oljetryck som fått dyr ram. Där låg jag ända till sista familjemedlemmens död. Den som köpte det förfallna huset sålde skrot och skräp från vinden till en lumpsamlare. Då fick jag se dagens ljus för första gången på hundra år.

Lumpsamlaren drog mig på en kärra till en källare. En sliten, grå trappa ledde ned. På den trappan såg jag en dag ett par nötta kängor skymta och en gubbes ben. Han köpte mej för den fina ramens skull. Han skulle göra den ren och sälja den. Gubben släpade mej uppför en trång uppgång och in i ett litet rum. På besök kom hans son som var intresserad av konst. Medan de tog bort damm och smuts från ramen blev sonen fundersam. Hur kunde ett billigt oljetryck ha en sådan ram? Och namnet! Var det äkta? Ja, då!

Några dagar efteråt kom en muséiman och granskade mig. Sedan upphöjdes jag i ära och glans. Världen hade återfått ett förlorat mästerverk. Och här är jag nu i denna stads muséum. Jag har vandrat från det ena muséet till det andra. Lånats ut, sålts och återköpts ibland.

Taveldamen var borta. Längre efteråt tänkte Jörgen på de bilder hennes berättelse gett. Hädanefter skulle han leta efter dem i historien. Kanske skulle han någon gång le ett igenkännande leende.

Birger Vikström

-udda bland de udda

av SVEN O. BERGKVIST

Mitt första sammanträffande med Birger Vikström var en bisarr historia — som de flesta historier denne urnorrländske särpling var inblandad i. Det var i början av 50-talet och Birger var redan ett namn på parnassen efter sin uppmärksammade debut med den kluriga, humoristiska novellsamlingen Gyllene tider. Själv hade jag inte nått speciellt långt på skrivarbannan, även om jag hade debuterat med en roman om sanatorieliv och lungsjukeproblem. Jag såg upp till Birger med vörpad, naturligtvis blandad med lite avundsjuka, och jag visste att vi hade en del gemensamma erfarenheter, av norrländska avkrokar, av skogsarbete och sanatoriemiljö.

Nu fick jag alltså tillfälle att träffa honom personligen. Han var ju klarabohem mellan varven, den gode Birger, och nu stod han och tittade in genom skyltfönstret till ett litet antikvariat på Klara Norra Kyrkogata.

Jag hejade på honom och han frågade misstänksamt vad jag var för jäkel. Jag förklarade så gott jag kunde.

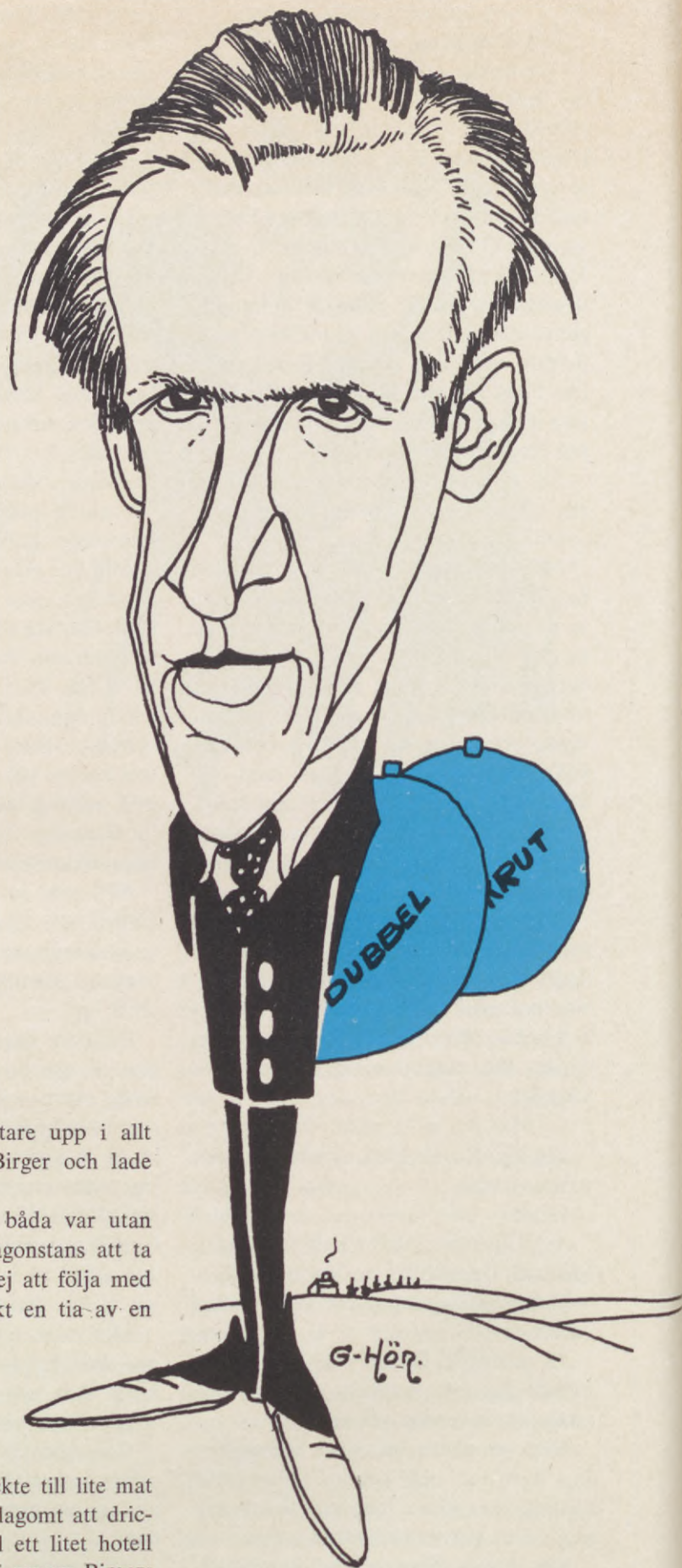
— Jaså, du är författare upp i allt elände också, suckade Birger och lade in en prilla.

Det visade sej att vi båda var utan pengar och inte hade någonstans att ta vägen. Birger manade mej att följa med och snart hade han ryckt en tia-av-en

rockvaktmästare. Det räckte till lite mat för oss båda och så där lagomt att dricka. Sedan bar det av till ett litet hotell på Drottninggatan, där vi genom Birgers fullständigt enorma övertalningsförmåga lyckades få ett rum för natten på krita.

Det blev en märklig natt och häri låg det bisarra med min första kontakt med Birger Vikström. Det visade sej att Birger omöjligen kunde sova om inte taklampan var på. För min del kunde jag inte uppnå den minsta slummer om rummet badade i ljus. Jag avvaktade och när jag hörde de första snarkningarna från

Birgers säng smög jag mej upp och släckte. Det blev omedelbart tyst från Birgers håll. När han trodde att jag sov steg han upp och tände. Så fortsatte det natten igenom. När jag hade en känsla av att han sov gick jag upp och knäppte av ljustet. När han fått för sej att jag slumrat in hörde man de tassande stegen från Birgers säng. Försiktigt tog han sej fram

till ljusknappen och snart badade åter rummet i skärande ljus . . .

Vi kommenterade inte saken något speciellt morgonen därpå. Vi försäkrade hövligt för varann att vi hade sovit gott . . . Men nu hade vi annat att tänka på. Manuskript måste snarast avyttras för att räkningar skulle kunna betalas. Sedan gällde det ju att överleva ännu en dag. Och som den enwise och egensinnige herre Birger var lämnade han mycket sällan en förläggare eller tidningsredaktör utan ett i vederbörlig ordning utskrivet honorarkvitto. Var det nödvändigt tillgrip han sin ständigt medhavda snusdosa. Då bleknade de mest förhårdade byråkrater bakom sina polerade skrivbord och förskansningar.

Det stod en frän doft av snus och huggarbarack kring Birger Vikströms person och han hade bokstavligen tråkåda på nävarna när han bröt in i de litterära kvarteren. Han hade upplevt en hård barndom och ungdom i västerbottniska fattigregioner. Han fick också erfara sanningen i Otto Karl-Oskarssons ord att det gick en kungsled mellan skogskojan och sanatoriet. Just sanatoriet blev för Birger Vikström något av ett andra hem — men också något av ett universitet. Där kunde han läsa, skriva och förkovra sej. Naturligtvis hade han, liksom många andra, ibland svårt att anpassa sej i den strikta, regelomgärdade miljön, och det hände väl att läkare och sköterskor någon gång fick se genom fingrarna med hans nyckfulla utspel. Han var väl inte precis någon lätt patient. Kanske inte ens för den brummande och vänsälle Helge Dahlstedt på Österåsen som emellertid blev en av Birgers förstående vapendragare. För medpatienterna var Birger ofta en udda och förbryllande figur. Var han i arbetstagen respekterade man skylten till hans sjukrum: Får ej störas. Var man schackspelare behövde man emellertid inte ta så stor hänsyn till den. För dem hade nämligen Birger ett speciellt öga. Han var och förblev en obotlig schackfantast och nekade sej sällan nöjet till ett parti.

Mellan sanatorievistelserna blev Klarakvarteren i Stockholm hans hemvist.

Han blev en självklar medelpunkt på de små caféerna och ölstugorna, där världsproblemen löstes och där djupsinnigheterna tidvis nådde de mest oanade höjder. Direkt hemma kände han sej väl aldrig — han var udda också bland de udda. I grunden var han en ensam och rotlös person. Han omgav sej med många, ofta till nackdel för både hälsa och ekonomi, men också när han var som mest generös och omhuldad var han något av en särling och utanförstående. Mest känd var han som humorist, men vi som kände honom upplevde honom merendels som en allvarlig och lite tungsint man. Som alla sanna humorister var Birger en allvarsman till natur och läggning . . .

Det var kanske inte många som förstod det i villervallan, men under de få år som förunnades Birger som författare och fri skapare var han mycket flitig och ambitiös. Trots lungtuberkulos och andra eländigheter kämpade han tappert med sina romaner, berättelser och dikter och han hade förmågan att skriva i de mest skiftande tillfällighetsmiljöer. Han väckte beundran hos kritik och publik redan från början. Knappast någon hade tidigare med samma burleska frejdighet skildrat udda existenser i skogsbaracker och norrlandsbyar.

Den självbiografiska romanen *De lyckliga åren* blev hans definitiva genombrott. I denna bok berättar Birger Vikström om sin uppväxt i en liten norrländsk by. Bokens titel är ironisk och dubbelbottnad. Det var inte precis några lyckliga år författaren upplevde som ung. Det var fattigt och eländigt och en ständigt kamp för överlevandet. Kronotorpare Renberg säger det på ett träffande sätt: Det borde vara i lag förbjudet att bo på en sådan plats . . . Typiskt nog har Stenlidens avsidesby sin egen tideräkning. Sedan må medborgarna i det övriga landet ha vilka uppfattningar som helst.

Den lille huvudpersonens far är död och den ensamstående modern bryts ner av omänskligt slit i sina ambitioner att klara den stora familjen och det skuld-satta hemmanet. Romanen är såtillvida ett gripande socialt dokument från gär-

dagens Fattig-Sverige. Men trots de bistra erfarenheterna skildrar Vikström bylivet med stänk av humor, med kärlek och stor ömhet. Boken slutar i och med att pojken efter moderns död bryter upp för att stå på egna ben och börja sin första plats. Slutackordet är talande: Och innan hans första resa ut i världen ännu var slut kände han sej fruktansvärt hemlös . . .

Och hemlös i tillvaron — det var också vad Birger Vikström skulle förbli, ofta även i goda vänners lag i de stockholmska Klarakvarteren, liksom när han drog ut på sina äventyrliga turnéer eller när han gick och nasade sin märkliga textbild-bok *Dubbelkrut* på gator och torg, vid förorternas dörrar och på billiga fik och näringsställen.

Under en dryg tioårsperiod verkade Birger Vikström som författare, frilans och tecknare, och han hade en stor produktion bakom sej när han under tragiska omständigheter avled på ett Klara-hotell hösten 1958. Han betraktades under 50-talet som en av svensk litteraturs mest äkta och genuina berättare. Sedan blev det ganska snart rätt tyst kring hans namn. Åren gick och nya stjärnskott glimmade till på den litterära himlen. Birger Vikström är därför inte någon likgiltig och passé författare. Hans böcker står sej och kommer att leva vidare. Dessbättre verkar det också som om förläggare och redaktörer börjat inse detta. Den ena nytgåvan efter den andra har sett dagens ljus och Birgers namn förekommer allt oftare i tidningarnas och tidskrifternas spalter. Vi som lärde känna honom och hans författarskap när det s a s begav sej är naturligtvis glada över detta. Uppenbarligen delar vi denna glädje med allt fler läsare av hans unika verk. I en tid när både skogsbyar, huggarbaracker, lungotsanatorier och Klarakvarter är på avskrivning som människovärdiga miljöer. Det finns ingen anledning att önska gårdagens hårda verklighet tillbaka, Birger Vikström skulle säkert inte ha gjort det, men det finns måhända skäl att eftertänksamt återer-inna sej vad som var människans villkor bara för några årtionden sedan.

JAG ÄR VISST FÖRSENAD I ÅR...

PRECIS VAD JAG BEHOVER TILL SKOTT-KÄRRAN TACK SNALLA TOM-TEN!

KUL ATT KÄNNA PÅ DET...

KAN HA STRIL **MÖB-LE-MANG** **AV-JÄ IGRÄN** **IKUPA FÖR FÖR LÖSSNING HÖT** **D O P P** **H O J D** **PÅ HUGGET OMRÅDE**

BRÄD-SPEL PÅ JUL-GRAN **I BÖR-JAN AV ADVENT** **SLÄ-EN-DE** **SKRÄCK-VÄL-DE** **LÄTER FRÄNT FORT-FÄRANDE** **HAR EN FÖRDOM-DE VER-KAN** **SOL-GUO** **BIT AV SNIBB KARL-IVAR** **SEN-SATION** **STAR OCH BRINNER** **SER PÅ KRONAN**

KAN GLAS-MÅSTARE FOLK **KAN TOS HETA** **MED LÅG ÅLDER** **UTROP** **NORSKT KRIGS-LÄGER** **HÄN-DER** **LÄRO-VERK**

KAN SES PÅ BREV **KOPIA FISK BURK** **SON-DE-RING** **BETE SOM HUGGS** **Flicka PETIG** **H A L A** **HAR LÅNGA BANDOR IDJUNKE** **DURK-SLAG** **SANT GÅR FÖR SIG** **GÅR INTE IHOP** **SVEN GREN** **BRU-KAR OFTA UTSLAG** **DAN-RUNE DAVID-SON** **NAMN-LULL TRO LITE** **KAN IN-GÅ I EKVA-TIONEN** **LÄSER MÅNEN KÄLLE** **AREALER KLISTER PANNAN** **TYG FATTAT REPTIL I SKALA**

HAR ETT STORT FÄLT **GLÖMS-KA SES I BION** **KAN VIS-Å PÅ** **KAN ROA DE SMÅ** **KÄRE NASTAN EN MIL** **KUN-DE PRO-SIT** **FÖDA TILL DAMM-FISK**

SVARAR FÖR MÖT-STÄNDET **KOM-MER I BÖR-JAN** **PLATS I STAN** **NED-GÅNG** **AR OF-TA STEN-KAKOR**

TYG-KONST **SIG-NAL** **PAST-PLATSER SKID-HISS** **VIMSI-GA** **TRÄD**

VILL VI INTE HA TILL JUL **SEDEL** **MÄTT** **SER VI I LIMA**

STU-GA **SKUM** **SOM KRON-BLOM**

JULBILDKRYSS

Namn _____
 Bostad _____
 Postnr och -adress _____

TÄVLINGSREGLER

Lösningarna måste vara Status redaktion, Box 3196, 103 63 Stockholm, tillhanda senast den 10 jan. 1976. Tävlingsbrevet skall vara märkta med ordet "Julbildkryss".

Varje kuvert får endast innehålla en lösning. Glöm ej att tydligt ange namn och fullständig adress.

Fem priser utdelas enligt följande: första pris 50 kr, andra pris 25 kr, tredje pris 15 kr, fjärde pris 10 kr och femte pris 5 kr.

Pristagarnas namn meddelas i Status februarinummer 1976.

Rositas hus

av TORSTEN SÖDERLING

Det är en frisk västindisk morgon när solen ännu lyser kall och dagen ligger kvar på palmer och kaktéer runt det vita kongresspalatset med kupolen svidande för ögat i den solsvirrande vinden.

När mannen — som alltför länge varit borta från havet — fullgjort uppdraget som amorös postiljon och distribuerat Rositas visitkort i den på natten ankade lyxkryssaren, och inkasserat sina två dollars för besväret, ställer han stegen till frisésalongen.

Han sitter på den upphöjda stolen som på en tron, blir rakad, baddad med sprit och hör hur slaven som putsar hans skor kröner dagens första jobb, genom att göra ett par dova smällar med det bruna putsbandet. Sedan ställer han stegen till Tre Bröders krog i hamnen.

En städare har strött färsk sågspån på det schackrutade golvet och isblocken har burits in i saxarna. Solen börjar vandra bland borden. Den kelar med en rödvit barkatt som brukar tassa runt på disken och slicka ölskum. Liksom en del stamgäster livnar den sig mest på rökta korvtärningar och salta potatisstrimlor, som

serveras gratis till drinkar och imperiala guldkantade glas med isat fatöl.

Tre Bröders altan vätter mot kustautostradan. Utanför vågbrytarna ligger gulfen blågrön och sprakande salt. Skummet som häver sig över parapeten borde gå rött på topparna — så mycket sjörövarblod som tappats i detta farvatten. "Ett vatten likt ett själens rofyllda öga garanterat sjösjukefritt", skrev broschyren från Cooks resebyrå i New York.

Många nordamerikaner kryssade här på vintersemester. Mest medelklassfolk som sparat för ett rejält hålligång. Men en koncern kunde chartra hela fartyget och bjuda ombord alla sina topptjänstemän från hela USA. Då kombinerades rekreation med information. "Dancing-girls" och hålldamer brukade ingå i trossen. Överviktiga herrar lät sig masseras, bastade och gnodde sig blåa i roddapparaterna. På nattkröken åt de "smörgåsbord med 100 rätter och kaffe med punsch, dukat under Karibiens gnistrande stjärnhimmel".

Mannen — som alltför länge varit borta från havet — var väl förtrogen med

rutinen på lyxkryssarna, där livet innanför det änglavita skrovet var Sodom och Gomorra.

Just nu satt han och såg hur en av de Tre Bröderna väckte två män som sovit med huvudet mot armarna på marmorbordet. Han serverade dem skinka med ägg. Därtill varsin av husets famösa återställare: Rårom, Worcestersås, HP, Tabasco, Soja samt en äggula — med ett

par droppar fotogen på toppen! En medicin som sprattlade i magen som en krokodilunge, och hållen för att kunna bevara ett kadaver maskfritt i årtal.

För gäster, som mäktat prestera en hel natt hos Tre Bröder, är morgonmålet och elixiret gratis. Det är generöst, god reklam och medicinskt korrekt. Den som spenderat hos Tre Bröder får inte lämna lokalen med tom mage och skramlande naglar. För en och annan rumlare är det god sport att kämpa sig fram till denna sociala "nattvard" på morgonkulan.

Mannen hör att de båda vid bordet är från en amerikansk sockerlastare. Den ene har sovit med sedelbunten slutet i knytnäven, så att ingen kunnat stjäla hans gudslån. Upplivade börjar de gnola på en sorglustig shanty från den tid, då barkaserna roddes in med blåkragar på permission.

Matroserna kring ett marmorbord begråter ett sjömansöde.

Matroserna kring ett marmorbord — en timmerman är den döde.

Timmerman vilar i havets jord.

Matroserna kring ett marmorbord begråter med rom och tärning timmermans timmermansgärning.

När sången förhöjs känner mannen olust över att männen kanske skall inleda

ett nytt pokulerande. Han går över till deras bord, och efter någon övertalning — framförallt genom att blinka hemlighetsfullt — lyckas han få upp dem ur stolarna, ut på gatan och placera dem i en av droskbilarna som alltid håller utanför Tre Bröder.

Mannen — som alltför länge varit borta från havet — är sedan gammalt bekant med chaufförerna. I handen på en av dem, sticker han Rositas visitkort, nickar välbekant, menande, smäller igen dörren. Och tillbaka på altanen sätter han sig ner och beställer.

Strax förnimmer han den jordfärgade dryckens apotekiska verkan. Den aktiverar något av det sunda som förr fanns i hans sinne, då han var ung och höll sig mera på havet än på landbacken. Han känner sig tillfreds med att ha räddat en handfull dollars från Tre Bröders massgrav för sjöfolksbegravningar och för att han lotsat ett par kolleger till stilfullare förströelse än spritförtäring och polisklammeri.

Och medan han dricker beundrar han sina nyputsade skor, känner att han är välrakad och ser med behag utåt gulfen, där sjöfåglarna skär vita elipser i den blå himlen; och han snusar in vinden som känns ren och frisk som lukten från ett nyskrubbat däck på ett fartyg långt ute i öppen sjö.

DÅLIG BLODCIRKULATION

De cardio-artär-vasculära sjukdomarna är den vanligaste dödsorsaken i Sverige.

Läs boken

VILL NI LEVA LÄNGRE?

av dr Jacquemart — berömd av medicinska auktoriteter i Sverige och flera länder. Finns i Er hälsokostaffär. Eller rekvirera boken direkt från oss för 12:55 + moms.

AB CARLS-BERGH
BIOKEMISK OCH
FARMACEUTISK FABRIK
402 58 Göteborg

Gör det du länge tänkt...

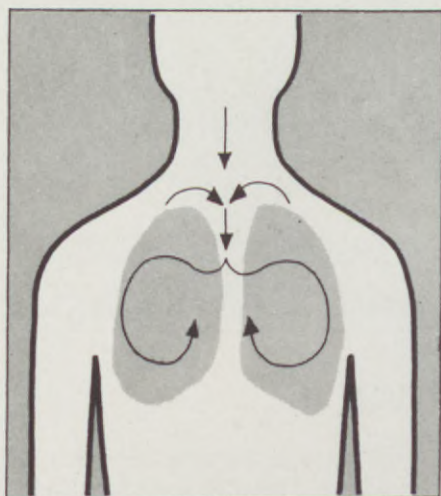
Se över dina försäkringar!

FOLKSAM

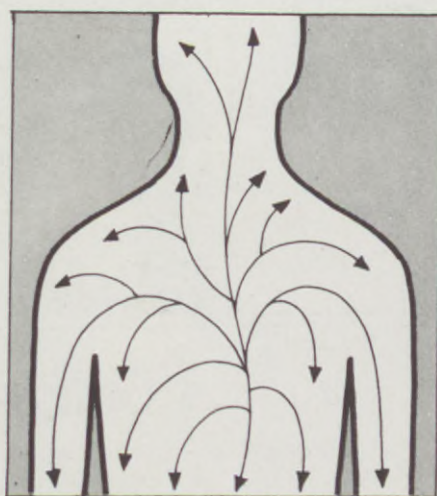
Mensblödningar orsakar järnförlust. Förlorat järn måste ersättas.

På grund av järnförluster vid mens har kvinnor ett naturligt högt järnbehov, som för många är svårt att täcka med kosten.

PlusJärn är en lågt doserad järntablett, som ger ett kosttillskott av 5 mg järn. PlusJärn hjälper dig att förebygga järnbrist.

1. Kroppen använder järn för framställning av röda blodkroppar. De röda blodkropparna tar upp syre när de passerar lungorna.

2. Syret förs av de röda blodkropparna till kroppens organ. Syret är livsnödvändigt för alla vävnader i kroppen. Brist på järn innebär minskad syretillförsel och försämrad ämnesomsättning i de olika vävnaderna.

endast på apotek

PlusJärn ger ett kosttillskott av 5 mg järn per tablett. Kommer från Kabi Läkemedel. AB Kabi, 104 25 Stockholm

PlusJärn

Gör det bekvämt för dig!

Låt oss få hjälpa dig med vardagsjuridiken!

Vår Fond- och Notarieavdelning kan hjälpa dig med olika ekonomiska och juridiska problem. Det kan gälla

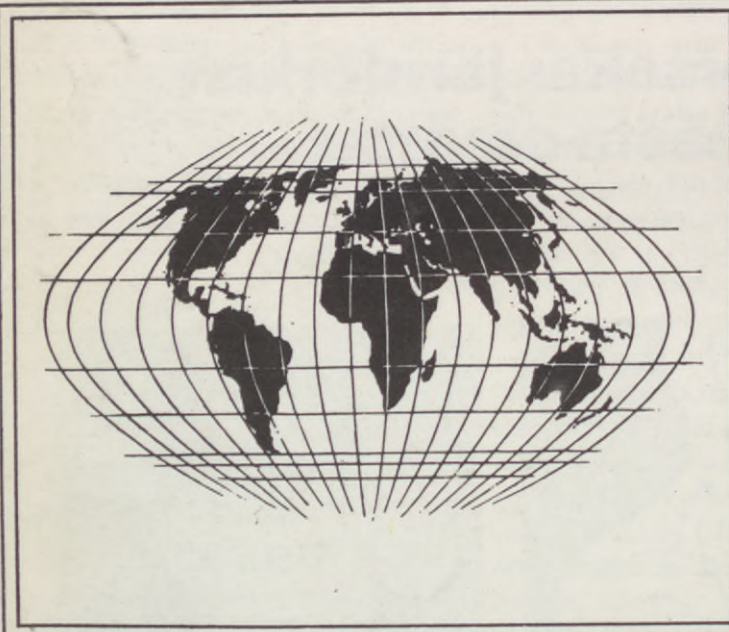
Testamenten
Äktenskapsförord
Gåvobrev
Boutredningar

Köpekontrakt
Fastighetsaffärer
Bolagsbildningar
Avtal

Våra juridiska och ekonomiska experter står till ditt förfogande för en rimlig kostnad.

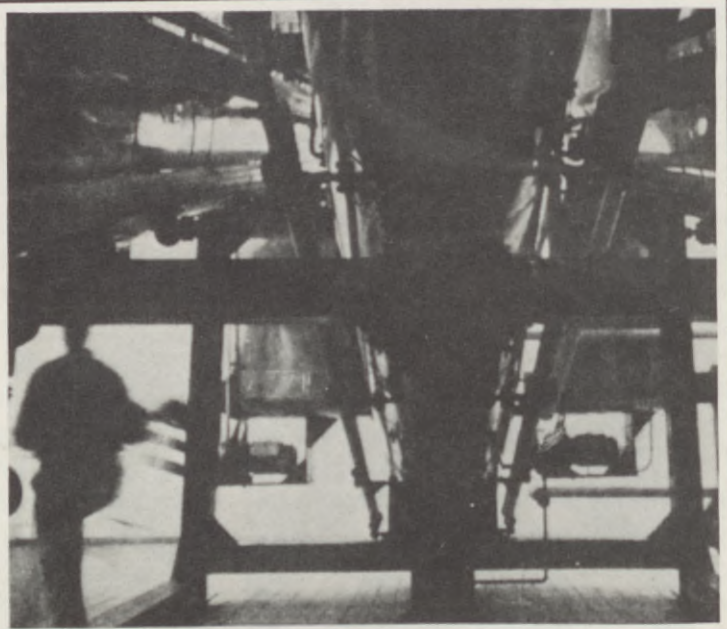

STOCKHOLMS SPARBANK

Förbättrad vård.

Astra är Nordens största läkemedelsföretag med förgreningar till över 100 länder i alla världsdelar. Väl kvalificerade svenska och utländska forskare arbetar vid huvudföretaget i Södertälje samt vid dotterföretag i Sverige och utlandet. Astra lanserade 1948 lokalbedövningsmedlet Xylocain — fortfarande världens mest använda. Allt sedan dess har betydande bidrag inom lokalanestetika-forskningen lämnats av Astras egna forskare eller av medicinskt teoretiska och kliniska forskare i samarbete med Astra. Viktiga insatser har gjorts inom bland annat hjärtmedicin- och penicillin-områdena. Nyligen har betydelsefulla forskningsresultat uppnåtts inom astmaområdet, vilka lett fram till ett nytt originalläkemedel. I laboratorierna bedrivs en omfattande experimentell forskning inom en rad olika terapiområden.

Förnyad värld.

På flera områden är Astra inriktat på morgondagen och dess krav. Utöver utvecklingsarbetet inom läkemedelsområdet genomför Astra ett omfattande proteinprojekt. Vid Hallandskusten är nu en fabrik igång för tillverkning av högvärdigt protein ur fiskråvara. Detta kan bli ett mycket verkningsfullt medel i kampen mot äggvitebrist och världshunger.

ASTRA